

SZABADTÉRTERVEZÉS TÖRTÉNETI KÖRNYEZETBEN – EGY VÁLASZTHATÓ EGYETEMI TÁRGY TÖRTÉNETE ÉS TAPASZTALATAI

OPEN SPACE DESIGN IN HISTORICALLY SENSITIVE ENVIRONMENT – HISTORY AND RESULTS OF A SEMINAR

SZERZŐ/BY: BALOGH PÉTER
ISTVÁN, FATSAR KRISTÓF

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

A Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karán négy éven keresztül – egészen a közelmúltig – létezett a *Tervezés műemléki környezetben* című választható tárgy,¹ amelyet e cikk két, különböző tanszékeken oktató szerzője jegyzett. A kurzus meghirdetését több éves tervezgetés előzte meg. Azért használjuk a gyakorító képzős formát, mert a folyamat lassan és periodikusan haladt előre. Motivációink között az első sorban kell említeni egymás szakterületének kölcsönös nagyra becsülését, és azt az igényt, hogy ismereteinket valamilyen közös cél érdekében ötvözzük; mindent úgy, hogy az egymástól való tanulás mellett a hallgatók is profitáljanak ebből a közös vállalkozásból. Később, a kurzusok során tapasztalt mindvégig jó hangulat azt igazolja, hogy ezt a célt sikerült elérni. Szakmapolitikai célunk pedig annak demonstrálása volt, hogy a különböző képzési irányok között szétforgácsolt képzésünk oktatói képesek az összefogásra, és ezáltal egy új minőségű együttműködés létrehozására.

ELŐZMÉNYEK, HÁTTÉR

A két szóban forgó szakterület a kert- és szabadtertervezés illetve a kertépítészeti műemlékvédelem. Ezek az egymáshoz amúgy nagyon közeli diszciplínák a BCE tájépítészeti képzésében leginkább hangsúlyaikban különböznek. A kert- és szabadtertervezési (a továbbiakban egyezményes betűjelével: A) szakirány elsősorban kurrens tervezési feladatok megoldását oktatja, különös hangsúlyt fektetve a kortárs megoldásokra, a grafikai kifejezőmód magas minőségére, az új társadalmi szabadterhasználati igények (trendek) figyelembevételére. A kertépítészeti műemlékvédelem (a továbbiakban: F) szakirány elsősorban kutatói megközelítésmódjában különbözik, tantervében nagy területet adva a történeti háttér feltárási metodikájának, tervezésének tárgyául pedig műemléki értékek megóvását, kibontakoztatását, bemutatását tűzi ki, és ennek fő eszközeként a történeti hitelességet tartja szem előtt.

¹ A tárgy címe egyszerűsítés eredménye, és nem jogi kategóriára utal: műemléki értékekkel rendelkező, de nem szükségképpen védett objektumok környezetének rendezéséről van szó.

At the Landscape Architecture Faculty of the Corvinus University of Budapest there was an optional seminar for four years, until recently, with the title *Design in historical environment*,¹ held by the two authors of this paper who teach at two different departments. The course was preceded by years of planning. This planning process was slow and periodical. We were motivated mostly by the high appreciation of each other's expertise and the need to combine our knowledge for some common purpose in a manner that, besides learning from each other, our students can also take advantage of this joint endeavour. Later, the good atmosphere during the courses proved that we could achieve our goal. Our policy goal was to demonstrate that teachers in the training scattered between various training directions are capable of cooperation and develop a new quality of cooperation.

PRECEDENTS, BACKGROUND

The two aforementioned specialities are open space design and the conservation of historic gardens. These two disciplines, otherwise close to each other, mostly differ in their scope within the landscape architecture program of the Corvinus University of Budapest. The Garden and Open Space Design specialisation (hereinafter referred to with its common label as: A) is focusing on the solution of actual design tasks, emphasising contemporary solutions, the high quality of graphic expression and taking new social landscape use requirements (trends) into consideration. The Conservation of Historic Gardens specialisation (hereinafter referred to as: F) differs in its research approach, its curriculum provides more space to the exploitation methodology of the historical background, and the subject of its design is the preservation and display of historic and other values, using authenticity as its main tool.

We believe that even in a historical environment only good and bad design exist, all other quality conditions can impose restrictions with respect to the subject of the design (e.g. monument),

not by defining the designer attitude. There is only one acceptable designer approach: taking into consideration the endowment of the area to be designed, i.e. its past and environment, to the most possible extent. This concerns every landscape environment, including urban landscapes as well. On the other hand, the designer's responses to the traits and values of the environment, or to their lack might differ, partly depending on the designer's personality, cultural background or sensitivity, in other words, the quality of the designer.

In the framework of our course, we primarily examined the various designer responses. Our starting point was the recognition that design problems are approached by the designers in various manners. However, does the approach derive from the designer's form language, i.e. style, or does the environment, i.e. the characteristics of the area, to be designed coerce it? If the latter is true, and design in various areas needs different designer approach, then depending on the characteristics of the environment are there different design attitudes suitable for the given task? Does this also mean that different designers are suitable to solve the design problems of the various sites? Or can designers change their design attitudes depending on the venue? Or any approach is suitable, therefore design problems can be solved in different ways in the same quality?

Our research was done with the generally more widely interpreted, however in our case literally via "*design led research*", i.e. by the method of summarising the experiences of design analysis as research tool. The aids to our experiments were the design attitudes defined by Péter István Balogh,² however, partly due to the restricted time frame of the course, partly for the sake of facilitating the inclusion of students, distinct and significantly different designing attitudes were offered.

When selecting the venues, our main aspect was that they should have a historical value either in themselves or in their environment. (For practical reasons, sites in Budapest were selected so that students can get familiar with them more easily. Therefore our paper,

¹ The title of the subject is a result of simplification and does not imply any legal category: it is about the design of the environment of objects with a historical merit, however not necessarily protected by law.

² Péter István Balogh: *Landscape design in a historical environment*, 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 2006/3, pp. 38-44.

Hiszünk abban, hogy történeti környezetben is csak jó és rossz tervezés létezik, és minden más minőségi kitétel legfeljebb csak a tervezés tárgyának tekintetében (pl. műemléki) lehet szűkítő értelmű, nem pedig a tervezői attitűd meghatározásaként. Egyetlenegy elfogadható tervezői hozzáállás létezik ugyanis: a tervezési terület adottságainak, vagyis múltjának és környezetének lehető legteljesebb figyelembe vétele. Ez minden táji környezetre vonatkozik – beleértve a települési tájat is. Ugyanakkor a környezet jellegére, értékeire vagy éppen azok hiányára adott tervezői válaszok különfélék lehetnek, részben a tervező alkatának, részben műveltségének vagy érzékenységének, egyszóval tervezői kvalitásainak függvényében.

Tantárgyunk keretében elsősorban a különböző tervezői válaszokat tettük vizsgálat tárgyává. Kiindulási alapként az a felismerés szolgált, hogy a tervezési problémákat az alkotók eltérő módon közelítik meg. De vajon a megközelítés a tervező formanyelvéből következik, vagy a környezet, tehát a tervezési terület adottságai diktálják azt? Ha az utóbbi az igaz, akkor a különböző területeken történő tervezés más-más tervezői hozzáállást igényel, tehát a környezet milyenségétől függően eltérő tervezési attitűdök alkalmasak az adott feladatra? Vajon ez azt is jelenti, hogy más-más tervezők alkalmasak a különböző helyszínek tervezési problémáinak megoldására? Vagy a tervezők képesek változtatni tervezési attitűdjüket a helyszíntől függően? Esetleg bármilyen megközelítés alkalmas, tehát a tervezési problémák többféle módon is megoldhatóak ugyanolyan minőségben?

Kutatásunk az általában sokkal tágabban értelmezett, esetünkben azonban valóban szó szerint vehető „*design led research*”, vagyis a tervezésben mint kutatási eszközben rejlő tapasztalatok összegzésének módszerével történt. Kísérletünk mankójaként a Balogh Péter István által meghatározott tervezési attitűdök² szerepeltek, de részben a kurzus korlátozott időkerete miatt, részben a hallgatók könnyebb bevonása érdekében egymástól jól elkülöníthető, szignifikánsan eltérő tervezési megközelítéseket kínáltunk fel.

A helyszínek kiválasztásánál elsőrendű szempont volt, hogy azok műemléki értékeket akár önmagukban, akár környezetükben hordozó szabadterek legyenek. (Praktikus választásként budapesti helyszíneket jelöltünk ki, hogy azok a hallgatók számára könnyen megismerhetőek legyenek. Gondolatébresztőnek szánt közleményünk ezért – bár talán útmutatónak nem nevezhető, de – a módszertani eljárások jogos egymás mellett élésének jó példája lehet egyes fővárosi szabadterek rehabilitációjának esetében.)³ A tervezési területek a végletek között mozogtak: a jól dokumentált és környezetének tekintetében kevésbé zavart, vagyis kevésbé megváltoztatott helyszíntől a történeti forrásokkal alig feltárható és a későbbi korok rétegeitől nem megtisztítható területen keresztül az olyan szabadterekig terjedt, amelyeknek zöldfelületi előzményei nem ismertek vagy – epizód-szerű létüknél fogva – nem jellemzőek. Kerültük az olyan helyszíneket, amelyek történeti állapota hibátlanul és egyértelműen helyreállítható lehet: a történeti forrásokkal jól megismerhető, tehát szinte rekonstrukcióért kiáltó helyszínek közül olyanokat választottunk ki, amelyek helyreállítása a történeti rétegek egymásra rakódása miatt nem egyértelmű, tehát ahol a terület egymástól jól elkülöníthető korszakai között értékválasztást kellett volna megtenni. Az volt ugyanis a célunk, hogy a hallgatóknak nagyobb cselekvési teret biztosítsunk, és így kísérletünk látványosabb legyen.

A tárgyat négyszer hirdettük meg A és F szakirányos hallgatók részére a 2005/2006-os tanévtől a 2009/2010-es tanévig, összesen 44 hallgató részvételével. Az ötéves képzés kifizetésével és a bolognai rendszerű többlépcsős képzésre való átállással a tantárgy nem szerepelt többé az oktatási kínálatban, és ennek nem a két oktatási rendszer egy ideig párhuzamos futtatása, és az így megnövekedett oktatói terhek voltak fő okai, hanem a szakirányos hallgatók hiánya. A műemléki alapismeretekkel jócskán felvértezett F szakirányosok nem lehettek a célcsoport részei, mert a szakirány az ötéves képzés kifizetésével együtt szűnt meg. Az új alapképzésben (BSc) részt vevő hallgatók tervezési ismeretei és főleg tapasztalatai nem elegendőek az átgondolt ter-

² Balogh Péter István: *Szabadtér-tervezés történeti környezetben*, 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 2006/3, 38-44.

³ Közleményünk *ennélfogva illeszkedik a TÁMOP 4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005 kutatási programjához.*

though it cannot be regarded a guide, might be regarded as a good example for legitimate co-existence of methodologies in the case of certain landscape rehabilitation attempts in the capital.)³ The design areas were between extremes: from well-documented and with respect to surroundings, little disturbed, i.e. slightly changed venues through areas which can hardly be exploited via historic resources and purified from layers of later ages to landscapes whose open space precedents are not known, or, due to their episodic existence, are not characteristic. We avoided sites where the historic condition can be restored without any mistake and doubt: from the venues, which can be known well through historic resources, or almost crying for reconstruction those were selected, whose restoration is not simple due to the superimposition of historic layers; in other words, when a value selection should have been done between the well-distinct ages of the area. Our aim was to provide bigger space for our students to act, and thus make our experiment more spectacular.

The course was announced four times, for students with the specialisation A and F, from the academic year 2005/2006 to 2009/2010, with the participation of altogether 44 students. With the end of the five-year training and the shift to the multiple cycle training with the Bologna System of higher education, the course is not on offer anymore, and this is not due to the temporarily parallel operation of the two education systems, and thus increased teaching workload, but the lack of students with the aforementioned specialisations. Students with the specialisation F, who have a thorough basic knowledge of monument conservation, could not participate in the target group, as this specialisation was eliminated with the termination of the five-year training. However, the design knowledge and mainly the experiences of students participating in the new basic training (BSc) are not sufficient for considerate design work, and at the time further training (MSc) had not been started for some time.

Competencies to be obtained by the students are primarily related to the

development of designer behavioural forms, with the limitations mentioned above. However, we also have to declare what we did not want to obtain with the course, in other words, what skills were not to be obtained in the framework of this seminar. In addition, when defining the basics we put special emphasis on the fact that we wanted to perform a task independent from certain disciplines. The aim of the emphasis was to free students from the learned professional limitations which would have been hindering creative participation. After telling all these we can say that the seminar did not aim to transfer any framework knowledge, because the basic course *The history of landscape design* served this purpose, and students had to have a certified knowledge of landscape history, as this was one of the prerequisites of their participation. We did not want to achieve development in the knowledge of style: those with speciality F already had such expertise, as their first speciality course was *Garden design in period styles*, a design practice course, in which they had to design gardens and garden parts on today's graphical language. Although those with speciality A did not have such knowledge, this did not cause a problem with regard to our subject, as they could use this knowledge only in tasks related to revival styles; in addition revivalism typically intends to use credible tools only theoretically, as practice verifies this purpose to less extent.

CASE STUDIES

In the first year, we connected the whole design task to the one-time entrance of the City Park (Városliget), the so-called Rondo and its immediate surroundings. This seemed to be a grateful tasks, as it was a familiar setting for students, also in its history. The plans verified the expectations, but in the meantime it also turned out that a "one-venue-task" does not support the diversity we aimed to be the objective of the seminar.

Based on the experiences of the first year, the final methodology of the course was developed that during the semester

³ Our paper therefore is in compliance with the research programme of the TAMOP (Social Renewal Programme) 4.2.1.B-09/1/KMR-2010-0005.

	1	2	3	4	5	6
	Károlyi-kert / Károlyi Palace Garden	Nagytétény / Nagytétény Száraz-Rudnyánszky Manor Garden	József nádor tér / József nádor (Palatine Joseph) square	Szabadság tér / Szabadság (Freedom) square	Szent István tér / Szent István (Saint Stephen) square	Batthyány tér / Batthyány square
A rekonstruktív jellegű megújítás / reconstructive renewal	x		x	x		
B stilizált megújítás / rephrasing	x	x			x	x
C historizálás / revivalism					x	x
D ellenpontozás / contrasting	x	x		x		

vezési munkához, a továbbképzés (MSc) pedig ekkor még egy ideig nem indult el.

A hallgatók által megszerezhető kompetenciák elsősorban – a korábban kifejtett korlátok között – a tervezői magatartásformák fejlesztésével kapcsolatosak. Azt is le kell azonban szögeznünk, hogy mit nem akartunk elérni a kurzussal, vagyis mik azok a képességek, amelyeknek megszerzését a tárgy keretében nem tekintettük oktatási feladatunknak, sőt az alapvetések meghatározásakor külön hangsúlyt fektettünk arra, hogy bizonyos diszciplínáktól független feladatot kívánunk elvégezni. A hangsúlyozásnak az volt a célja, hogy a hallgatókat megszabadítsuk azoktól a tanult szakmai kötöttségektől, amelyek akadályai lettek volna a kreatív részvételnek. Mindezek előrebocsátása után leszögezhetjük, hogy a tantárgynak nem volt célja semmiféle kerttörténeti tudás átadása; erre a célra a Kertépítészeti-történet alaptantárgy szolgált, és kerttörténeti tudással a hallgatóknak már igazoltan rendelkezniük kellett, hiszen ez a tárgy felvételének egyik feltétele volt. Szintén nem kívántunk stílusismereti fejlődést elérni a hallgatóknál: az F szakirányosok eleve rendelkeztek ilyen ismeretekkel, hiszen első szakirányos tárgyuk a Kertépítészeti stílusorszakok néven futó tervezésgyakorlati kurzus volt, amelynek keretében elmúlt korszakok stílusában – de mai grafikai nyelvezettel – kellett kerteket illetve kertészleteket megtervezniük. Habár az A szakirányosok nem rendelkeztek ilyen ismeretekkel, ez stúdiumunk szempontjából alig okozott gondot, hiszen csak a historizáló feladatoknál lehetett ezt a tudást kamatoztatni, ráadásul a historizálás jellemzően amúgy is csak elvben kíván hiteles eszközökkel bánni, hiszen a gyakorlat ezt a törekvését kevésbé igazolja.

ESETTANULMÁNYOK

Az első évben az egész tervezési feladatot a Városliget egykori bejáratának, a Rondónak és közvetlen környezetének a megújítására fűztük fel. Ez hálás feladatnak tűnt, hiszen a hallgatók számára – történetében is – jól ismert helyszínről van szó. Az elkészített tervek igazolták az elvárásokat, ugyanakkor bebizonyosodott, hogy az „egy helyszínes” feladat nem kínálja azt a sokrétűséget, amit a tárgy céljaként meghatároztunk.

Az első év tapasztalatszerzése után alakult ki a tárgy végleges metodikája: a félév során mindenkinek (két-három fős csapatokban alkotva) összesen három helyszínrre kellett vázlatterveket kidolgoznia. A tervezési attitűdök közül is csak azokat választottunk ki, amelyekkel – előfeltételezésünk szerint – a hallgatók legkönnyebben azonosulni tudnak, méghozzá úgy, hogy minden hallgató mindegyik tervezői „szerepet” felvehesse.

A második tanévben új helyszíneket kerestünk a korábban már ismerttetett kritériumok mentén. A három feladathoz először még két-két helyszínt jelöltünk ki, amelyek közül választani lehetett. A fennmaradó két évben már csak egy-egy helyszínt hagytunk meg, abból a megfontolásból, hogy az azonos helyszínekre készített tervek közötti eltérések így látványosabbak lehetnek. A tervezési folyamatot lezáró értékelés során – a munkák általános tájépitészeti színvonalán felül – kiemelten vizsgáltuk az innovatív gondolatok meglétét és – talán a tanulmányunk szempontjából leglényegesebb momentumot, – az adott tervezői viselkedésmódnak való minél teljesebb megfelelést.

A „tesztelt” tervezői viselkedésmódok közül e közleményben

1. Táblázat/table:

Helyszínek és tervezői attitűdök áttekintése. / Review of the sites and designer attitudes.

every student (in groups of two or three) had to draft designs for three venues altogether. We chose those designer attitudes by which, according to our presumption, students could identify with more easily, and in a manner that each student can put on each designer “role”.

In the second semester we found new sites along the criteria presented above. Firstly we selected two venues for each task for students to choose from. In the remaining two years we only left one site for each “role”, based on the consideration that differences of the designs made for the same venue can be more spectacular. In the evaluation process, beyond the general landscaping quality of the works, we put special emphasis on the examination of innovative ideas and on the most important factor from the aspect of our study that is the most possible compliance with the given designer attitude. From the “piloted” designer attitudes, in this paper we are going to introduce designs for reconstructive renewal, rephrasing, revivalism and contrasting, presenting the most successful designs.⁴

1. HISTORICAL FRAMEWORK

We offered two gardens of noble residences for design, one of them belonged to an urban palace (the **Károlyi Palace in Pest**), the other to a country house in the outskirts (Száráz-Rudnyánszky Manor in Nagytétény). Design difficulties of the palace garden in the city centre of Budapest⁵ were given by the fact that although its area was permanent practically from the expulsion of the Turks, it had several well-documented periods. Concerning the history of the garden, the

resources are scarce, yet they are sufficient to form the base of reconstruction ideas. The difficulty is due to the question which period of the garden, which has a baroque origin but in today’s form belongs to a classicist palace while it is placed among eclectic boundaries, shall be regarded dominant. In addition, the area is affected by a public toilet of historical significance and the ventilation holes of the underground, however, we decided the students did not have to take these into consideration, as finding their way among the various historical conditions is a sufficient challenge already.

A1: Budapest, Károlyi Palace

Garden – reconstructive renewal

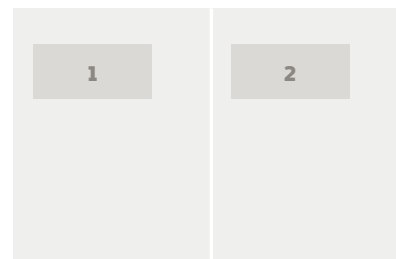
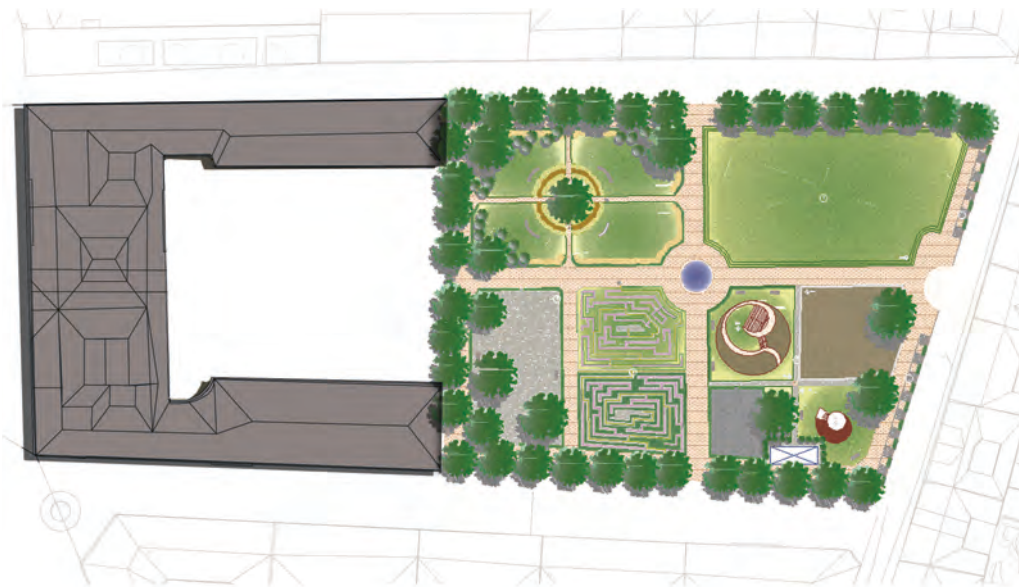
*Reconstructive renewal:*⁶ Establishment of a condition largely similar to the original one, based on the original designs, however with materials in accordance with today’s use. General solution of areas of historical origin where the preservation of the original condition is not fully possible for functional reasons, however, for the sake of the harmony of the built ensemble, its old and accepted appearance requires full formal preservation.

The design fully uses the resources available of the baroque phase of the garden, while not denying the time of its creation. According to the designers’ intent it preserves the values, takes over the original ground plan scheme, uses plants used in the baroque period, and also retains the axes and their termination. In the meantime, when the details were worked out, mostly due to the coercion of the lack of historic sources, the design overcomes the reconstructive direction, and uses the principle “where reconstruction cannot be applied, contemporary tools have to be

⁴ The graphic display of the design areas were uniformed by the authors when this study was compiled.

⁵ The summary of its early history is in Kristóf Fatsar: *Magyarországi barokk kertművészet (Baroque garden art in Hungary) Budapest 2008, catalogue item Nr. 79. A general yet less reliable summary of the complete history of the garden can be found in Zoltán Gombos: Régi kertek Pesten és Budán (Old gardens in Pest and Buda) Budapest 1974, pp. 105-119.*

⁶ The various attitudes are presented briefly when they appear the first time.

1. ábra/fig.:

Károlyi-kert, rekonstruktív jellegű megújítás. / Károlyi Palace Garden in Pest, reconstructive renewal. (CZEGLÉDI CSONGOR, CSEH ZSÓFIA, EVVA ANDREA, 2008)

2. ábra/fig.:

Károlyi-kert, stilizált megújítás. / Károlyi Palace Garden in Pest, rephrasing. (CSEPELY-KNORR LUCA, SZABÓ FRANCISKA, 2006)

a rekonstruktív jellegű megújításra, a stilizált megújításra, a historizálásra és az ellenpontosításra jellemző terveket mutatunk be, ismertetve a legjobban sikerült alkotásokat.⁴

1. TÖRTÉNETI KERTEK

A helyszínek között két főúri rezidencia kertje szerepelt, az egyik egy városi palotához (pesti Károlyi-palota), a másik egy vidéki kastélyhoz (nagy-tétényi Száraz-Rudnyánszky-kastély) tartozott. A belvárosi palotakert⁵ tervezési nehézségét az adta, hogy habár területe gyakorlatilag a török kiűzésétől fogva állandó maradt, több jól dokumentált korszaka is volt. A kert történetére vonatkozó forrásaink hiányosak ugyan, de arra elegendőek, hogy rekonstrukciós elképzelések alapjául szolgáljanak. A nehézséget éppen az adja, hogy a barokk eredetű, de mai formájában klasszicista palotához tartozó, viszont eklektikus térfalak között fekvő kert melyik korszaka számítson irányadónak. A területet ráadásul egy történeti értékű illemhely, valamint a metró szellőzőnyílásai is befolyásolják, de úgy döntöttünk, hogy ezekkel az adottságokkal a hallgatónak nem kell számolniuk, mert elegendő kihívást ad a sok történeti állapot közötti eligazodás.

A1: Budapest, Károlyi-kert – rekonstruktív jellegű megújítás
*Rekonstruktív jellegű megújítás:*⁶ Az eredeti kialakításhoz nagyban hasonlító

állapot kialakítása, eredeti tervek alapján, de a mai igénybevételnek megfelelő anyaghasználattal. Olyan történeti jelentőségű, műemléki területek általános megoldása, ahol funkcionális okokból nem lehet teljes mértékben az eredeti kialakítás megőrzésére törekedni, de az építészeti együttes harmóniája, megszokott képe megköveteli a teljes formai megőrzést.

A terv teljes mértékben felhasználja a rendelkezésre álló forrásokat és a kert barokk fázisát ábrázolja – nem tagadva ugyanakkor keletkezése időpontját. Alkotói szándéka szerint megőrzi az értékeket, pontosan átveszi az eredeti alaprajzi sémát, a barokk korban használt növényeket alkalmaz, valamint tartja a tengelyeket és azok lezárásait. Ugyanakkor részletképzés terén – nagyrészt a források hiányának kényszerítő ereje miatt – tovább lép a rekonstruktív irányon, és az „amit nem lehet rekonstruálni, ott kortárs eszközöket kell alkalmazni” elvet alkalmazza. Ennek során a barokk formákat újrakomponálja kortárs anyaghasználattal – ennek példái a részben üveggel fedett fémvázás lugas, vagy a parterekben alkalmazott modern (játárszó)eszközök.

A terv jó példa arra, hogy milyen nehéz ott alkalmazni a rekonstruktív jellegű megújítást, ahol valójában nem ismerünk minden eredeti részletet, ezért bizonyos pontokon analógiákat – vagy éppen kerülve a „hamisítást”, analógiákon alapuló kortárs elemeket – használunk. Miközben a munka megközelítése egyértel-

4 A tervezési területek környezetének grafikai megjelenítését e tanulmány összeállításakor a szerzők egységesítették.

5 Korai történetének összefoglalása Fatsar Kristóf: Magyarországi barokk kertművészet (Budapest 2008), 79. katalógustétel. A kert teljes történetéről általános, bár kevésbé megbízható összefoglalást ad Gombos Zoltán: Régi kertek Pesten és Budán, Budapest 1974, 105–119.

6 Az egyes attitűdöket az első megjelenésükkor röviden ismertettjük

used". During this process, the baroque forms are recomposed with contemporary material use, the examples of which are for instance the gazebo with metal frame partly covered with glass, or the modern playground toys used in the parterres.

The design is a good example how difficult it is to use reconstructive renewal where we do not actually know every original detail, thus at certain points we use analogies or, to avoid "forgery", contemporary elements based on analogy. While the approach of the work is apparently reconstructive, in the creation of details it is not consistent enough, thus the overall impression is not satisfactorily harmonic.

B1: Budapest, Károlyi Palace Garden - Rephrasing

Rephrasing: by using certain basic elements of the original construction, but a creation with fundamentally different open space structure and/or function, which tries to recall the original period in mood. The intervention is substantiated in a historically uniformed, inspiring environment where conditions changed through times to such an extent that only a few elements can be used from the original state, however, due to the dominant architectural environment, stylish adaption is necessary.

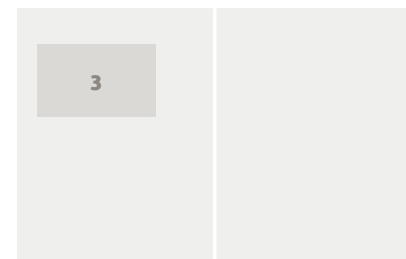
The designers based their work on the relatively well-documented baroque garden antecedents, but these plans were merged with Károly Ráde's plan from 1929: the centre of the garden, where there might have been a pavilion,

is marked by a water pool and fountain placed there, and the existing alley of the interior garden was continued in the garden and supplemented in a manner that the one-time central axis becomes the most dominant space organising element again. Between the central area and the circular paths, and along the one-time parterres contemporary theme gardens and playgrounds were created. The curved closure and double alley of the central axis recalls Ráde's plan, similarly to the green surface of the ornamental garden.

A generous plan, built along correct professional ideas, which merges the frameworks deriving from the original garden structure with the fulfilment of the expectations of the use of public parks today. A good example of rephrasing, recalling the historical mood, character, and taking over some of its elements, which also justifies the legitimacy of this attitude on this site. As the side wings of the palace are concealed by the alleys of the *cour d'honneur*, the garden might have been given too much emphasis on the expense of the building. The calm surface of the homogenous tiling applied in the full area of the garden free from directions provides and excellent frame for the varied theme gardens.

D1: Budapest, Károlyi Palace Garden - Contrasting

Contrasting: A completely different attitude from revivalism and reprasing, which

3. ábra/fig.:
Károlyi-kert,
ellenpontosítás. /
Károlyi Palace Garden
in Pest, contrasting.
(FIRNIGL ANETT,
VARGA ESZTER, 2006)

műen rekonstruktív, részletképzésében nem elég következetes, és így az összehatás sem lett igazán harmonikus.

B1: Budapest, Károlyi-kert
– Stilizált megújítás

Stilizált megújítás: Az eredeti kialakítás bizonyos alapelveit felhasználva, de már alapjaiban más térszerkezettel és/vagy funkcióval létrejövő alkotás, amely igyekszik hangulatában az eredeti kort megidézni. Olyan történetileg egységes, inspiratív környezetben indokolt beavatkozás, ahol az idők folyamán olyan nagy mértékben változtak meg a körülmények, hogy az eredeti állapotból csak néhány elem használható fel érdemben – de tekintettel a markáns építészeti környezetre a stiláris alkalmazkodás indokolt.

A tervezők a meglehetősen jól dokumentált barokk kertelőzményeket vették alapul, de azt ötvözték Ráde Károly 1929-es tervével: a kert középpontját – ahol egykor pavilon állhatott – az ide áthelyezett vízmedence és szökőkút jelöli, és a belső udvar meglévő fasorát a kertben folytatták, kiegészítették úgy, hogy az egykori középtengely váljon ismét a legmeghatározóbb térszervező elemmé. A középtér és a körbefutó sétautak között az egykori parterek nyomán kortárs témakertek és játszótérek jöttek létre. A főtengely íves lezárása és kettős fasora Ráde tervét idézi, amint a díszudvar zöldfelülete is.

Helyes szakmai felvetések mentén felépített, nagyvonalú terv, amely sikerrel ötvözi az eredeti térszerkezetből adódó

kereteket a mai közkert-használat elvárásainak kielégítésével. A stilizált megújítás – a történeti hangulat, karakter megidézése, sőt bizonyos elemeinek átvétele – szép példája, amely egyben igazolja ennek a felfogásnak a helyszínen való létjogosultságát. A díszudvar fasorai takarják és árnyékolják a palota oldal-szárnyait – a kert az épület rovására talán túl nagy szerepet kapott. A kert teljes területén alkalmazott homogén burkolat nyugodt, irányulásoktól mentes felülete jól keretezi a változatos témakerteket.

D1: Budapest, Károlyi-kert
– Ellenpontosítás

Ellenpontosítás: A historizálástól és stilizálástól alapjaiban eltérő gondolkodásmód, amely nem idézi meg a (kiválasztott) alap-karaktert és nem is próbál meg illeszkedni hozzá, hanem tudatosan szembefordul vele, és a stílusok kontrasztjára, a kontrasztok harmóniájára törekedve hoz létre új alkotást. Jellemzője, hogy az „új” igyekszik markáns, jellegzetes, emlékezetes formát ölteni – valóban ellenpontosítani, s ezáltal kiemelni, kihangsúlyozni a „régit”.

A tervező páros hatásos módszert választott: a barokk alapok ellenpontjaként egy később létezett stílust alkalmaz, a hatvanas-hetvenes évek klasszikus formálású modern közkertjét látjuk viszont a Károlyi kertben. A kontraszt tökéletes, a terv a korábbi korok tengelyes, szimmetrikus helyzeteihez képest az átlós átmenő forgalom kiszolgálását és az erről lefűződő mellékterek rendszerét helyezi a középpontba – miközben

does not recall the (selected) basic character and does not wish to adapt to it, but consciously turns against it, and creates a new art work aiming to contrast the styles and harmonise the contrasts. It is characterised by the “new” element trying to have a distinctive, memorable form, actually contrast and thus emphasise, accentuate the “old” one.

The designers chose an effective method: as a contrast of the baroque basics uses a later style, we can see the modernist public garden with the classic forming of the sixties and the seventies. The contrast is perfect, the plan, compared to the earlier axial and symmetric situations, puts the diagonal route and the related supplementary spaces into focus, while keeps soft allusions from the original garden structure. Besides the reserved base plan forming of classic modern, contemporary furniture appears in a scattered manner on the central lawn surface.

An excellent investigation background and exploration preceded the design phase. Its result is an elegant plant with good proportions, although the trees placed in the *cour d'honneur* are competing with the building and do not let the complete appreciation of its beauty. The creators applied the elements characteristic of functional modernist gardens (and thus actually used revivalism), combining them with some of the park's contemporary elements (axes, the displaced circular ornamental pool) with wit. The loyalty to the period is consciously disassembled by today's furniture, and probably, unconsciously the big pool pair in front of the internal garden which is alien from the selected style, actually it can be regarded as the modernist recall of the baroque *parterre d'eau*.

The garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor in Nagytétény⁷ is characterised by defined baroque boundaries and terrain, however, unlike the Károlyi

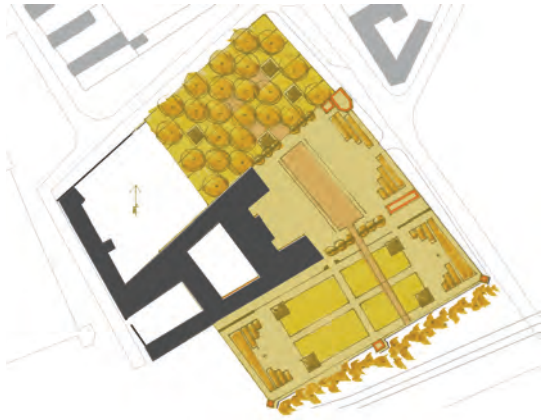
Palace in Pest, the resources concerning the historical conditions of the garden are scarce. We do not know the arrangement of the garden, besides the already mentioned terrain, and the sporadic data only concern the plants and a one-time pavilion in the area not belonging to the garden now. Today's plants in the garden come from a much later period, and from the baroque period only the garden statues prevail. Thus designers could shape the design area a lot more independently.

B2: Nagytétény, Garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor – rephrasing

The plan preserves and also strengthens the original triparted arrangement of the garden, still visible in its terrain. The *cour d'honneur* remained a representative reception area, however its ceremonial character was accentuated by today's tools: a huge surface pool with a reserved shape to emphasise the façade, recessed lighting, a glass-covered canal on the Eastern side. The Southern statue park ornamented by the original statues was given a resting function, although its ground plan kept the simple, axially divided parterres. The grid pattern of the Northern side, with grass squares and tiling was given a markedly modern design, however the character of the planting preserves the traditional roots (*quincunx* pattern).

A strong, professionally based idea, which verifies the reality of the application of the design method on the site. The designers successfully found the opportunities for rephrasing in the triparted arrangement and used the various historical elements in a tasteful, reserved, but adequately expressive manner. The large ornamental pool is especially nice (perhaps it would be sufficient without the canal), which puts the country house in an entirely new quality context, similarly to the quite generous shaping of the Northern garden using sophisticated allusions.

⁷ The most reliable summary of its history including the garden archaeological excavations can be found in Eszter Geszti: *A nagytétényi kastély története (The history of the Nagytétény Manor)*, in *Magyar Műemlékvédelem 1969-1970, Budapest 1972*, pp. 53-61.

az eredeti térstruktúrából is meghagy finom utalásokat. A klasszikus modern visszafogott alaprajzi formálása mellett a kortárs bútorok szórt térállásban jelennek meg a központi gyepfelületen.

Kiváló vizsgálati háttér és feltárás előzte meg a tervezési folyamatot, amelynek az eredménye egy jó arányú, elegáns terv lett, bár a belső udvarban elhelyezett fák konkurálnak az épülettel és nem engedik szépségének teljes kibontakozását. Az alkotók következetesen alkalmazták a funkcionalista-modernista kertekre jellemző elemeket (és ezzel voltaképpen historizáltak), szellemesen kombinálva a park néhány mai elemével (tengelyek, helyéről kimozdított kör alakú díszmedence). A korhűséget talán tudatosan bontják a mai bútorok; és valószínűleg tudat alatt a belső udvar előtt álló nagymedence-pár is, amely formálásában idegen a választott stílustól, sőt valójában a barokk *parterre d'eau* modernista megidézésének tekinthető.

A nagytyényi Szász-Rudnyánszky-kastély kertjét⁷ határozott barokk térfalak és terepviszonyok határozzák meg, viszont – a pesti Károlyi-palotával ellentétben – a kert történeti állapotára vonatkozó források alig vannak. A kert elrendezését – a már említett terepviszonyokon kívül – gyakorlatilag nem ismerjük, a szórványos adatok csak a növényekre, egy a kerthez már nem tartozó területen egykor álló pavilonra vonatkoznak. A kert

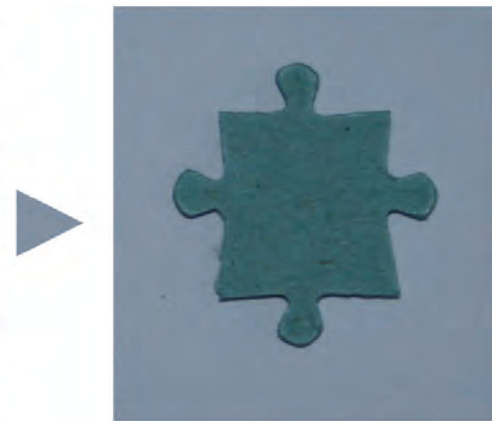
mai növényzete jóval későbbi korok emléke, a barokk időszakból csak kerti szobrok maradtak fenn. A tervezők itt tehát jóval kötetlenebbül nyúlhattak a tervezési területhez.

B2: Nagytény, Szász-Rudnyánszky-kastély kertje – stilizált megújítás

A terv megőrzi és egyben fel is erősíti a kert eredeti – terepviszonyai – ma is érzékelhető – hármastagolását. A *cour d'honneur* reprezentatív fogadótér maradt, de ünnepélyességét mai eszközökkel fokozták: nagy felületű, visszafogott formálású díszmedence a homlokzat kiemelésére, súlyosított világítás, üveggel fedett csatorna a keleti oldalon. Az eredeti szobrokkal ékes déli szoborpark pihenőkert funkciót kapott, alaprajzában megőrizte az egyszerű tengelyesen osztott partereket. Az északi oldal rászterres ligete, alatta négyzetes osztásban gyep- és burkolatmezőkkel markánsan mai kialakítást kapott – azonban a kiültetés jellegében őrzi tradicionális gyökereit (quincunx = ötös kötésben ültetés).

Erős, szakmai alapú felvetés, amely igazolja a tervezési metódus alkalmazásának realitását a helyszínen. A tervezők a hármastagolásban helyesen találták meg a stilizálás lehetőségeit, és ízlésesen, visszafogottan, ugyanakkor kellően kifejező módon használták a különböző történeti elemeket. Különösen szép a nagy díszmedence (talán a csatorna nélkül is elég lenne), amely egészen új minőségi kon-

⁷ Történetének a kertregészeti ásatásokat is magában foglaló, mindmáig legmegbízhatóbb összegzése Geszti Eszter: *A nagytyényi kastély története*, in *Magyar Műemlékvédelem 1969-1970*, Budapest 1972, 53-61.

D2/1: Nagytétény, Garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor – contrasting 1.

The designers, after carefully exploiting and presenting the history of the garden, found that there is no appropriate ground for reconstruction, therefore they were looking for formal analogies which may help in creating the basis of a contemporary plan. In the analysis of the baroque parterres and pools, the square form with a semi-circular addition on its four sides became a starting element; from this point it took only one further step to find the jigsaw puzzle, which then became the main motif of the whole garden. The colourful pieces of the two side gardens recall the parterres (lawn, stone, embroidery) and the open groves (*bosquets*). The forefront of the palace is a tiled surface suitable for events, where the ornamental pool is marked by a jigsaw puzzle element “missing” from the Southern garden.

Of course, the sight is at first shocking and difficult to decode, however when following the design process it turns out that this is the perfect result of an excellently basic idea. When such a “gag” is used, it is very important that the association game should not appear only an empty show-off. Here the attempt was successful, the details and analogies are outstanding. The exaggerated jigsaw puzzle elements, which therefore “work” in different dimensions, recall the baroque elements impressively, and in the meantime embody a very special contemporary atmosphere.

D2/2: Nagytétény, Garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor – contrasting 2.

According to the findings of the designer team, contrasting means “selecting an external point, around which we turn the whole thing around”. In this case it means the application of baroque basic forms on a new level/levels. The point is that the “authentic” elements of the ground plan should not appear on their original level. Parterres are floating on huge steel trays, similarly to the pools, in which the statues can be seen under water (“inverse pool”). In other places, the shape of the embroidered flowerbeds only appears as the pattern of the tiling of the event areas, on which everybody can form his or her own parterre from colourful, movable plastic elements on wheels, for which the refracted, vertical mirror surface in the garden opens new dimensions.

Here we find a radically different form of contrasting compared to the previous design. Here the original ground plan can be sensed and the specific baroque garden elements provide the direct spatial, formal basis, but in order to emphasise “allusion” and contemporary design, the individual motifs appear in a radically different manner than their original material or spatial appearance (they float or are mobile). The work is characterised by interesting, innovative ideas, much work and carefully elaborated details.

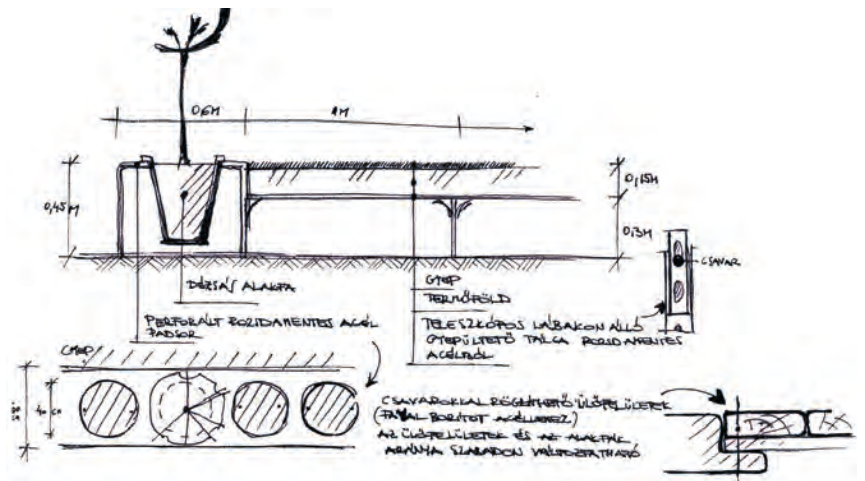

4. ábra/fig.:

Nagytétény, Száraz-Rudnyánszky-kastély kertje, stilizált megújítás. / Nagytétény, garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor – rephrasing. (HAVRIL ERIKA, PAPP SZILVIA, SIMÓ RÉKA, 2006)

5. ábra/fig.:

Nagytétény, Száraz-Rudnyánszky-kastély kertje, ellenpontozás. / Nagytétény, garden of the Száraz-Rudnyánszky Manor, contrasting. (KLAGYIVIK MÁRIA, SIMON KINGA, 2007)

textusba helyezi a kastélyt, hasonlóan az északi kert egészen nagyvonalú, finom utalásokkal operáló alakításához.

D2/1: Nagytétény, Szász-Rudnyánszky-kastély kertje - ellenpontozás 1.

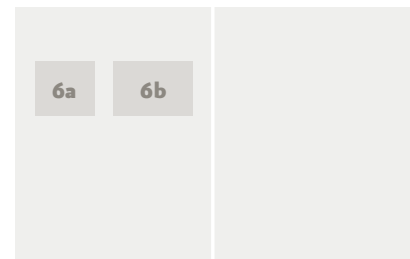
A tervezők - miután gondosan feltárták és bemutatták a kert történetét, és tisztázták, hogy egy valódi rekonstrukciónak nincs kellő alapja - formai analógiákat kerestek, amelyek segíthetnek egy kortárs kialakítás alapjait megteremteni. Barokk parterek és medencék elemzése során vált kiinduló elemmé a négyzetes forma négy oldalán félkör kiegészítéssel - innen már csak egy lépés volt megtalálni a képkirakós „puzzle” játékot, amely az egész kert alapmotívumává vált. A két oldalkert színes kirakós mezői idézik a partereket (gyepes, kavicsos, hímzéses) és a nyitott boszkékat. A kastély előtere rendezvények megtartására alkalmas burkolt felület, amelyben a díszmedence egy - a déli kertből „hiányzó” - kirakós darab formájában jelenik meg.

A látvány elsősorban természetesen megdöbbentő és nehezen dekódolható, de végigkövetve a tervezési folyamatot kiderül, hogy mindez egy remek alap gondolat tökéletes kifejtése. Egy ilyen „geg” kijátszásakor nagyon kell arra ügyelni, nehogy üres humorizálásnak tűnjön az aszociációs játék. Itt ez sikerült, kiválóak a részletek és az analógiák. A felnagyított, ezáltal több dimenzióban is „dolgozó” kirakós darabok hatásosan idézik meg a barokk elemeket és képviselik egy egészen különleges kortárs atmoszférát.

D2/2: Nagytétény, Szász-Rudnyánszky-kastély kertje - ellenpontozás 2.

A tervező csapat megállapítása szerint az ellenpontozás annyit tesz, mint „választani egy külpontot, ami körül megforgatjuk az egészet”. Ez ebben az esetben a barokk alapformák új síkon, síkokon való alkalmazását jelenti. A lényeg az, hogy az alaprajzilag „hiteles” elemek véletlenül se azon a síkon jelenjenek meg, mint eredetileg. A parterek nagy acéltálcákra kiemelve lebegnek, hasonlóan a medencékhez, amelyekben a szobrok a víz alatt láthatóak („inverz medence”). Másról a hímzéses növényágyak rajzolata csak a rendezvényeknek fenntartott burkolat mintájaként tűnik fel, amelyen egyébként színes görög műanyag elemekből ki-kik megalkothatja saját parterét - amelyeknek a kertben elhelyezett, megtört síkú, függőleges tükörfelület nyitnak új dimenziókat.

Az ellenpontozás gyökeresen másik változatával, irányával találkozunk, mint az előbb. Itt a sejtető egykori alaprajz, a konkrét barokk kerti elemek adják a direkt térbeli, formai alapot, azonban - éppen a „sejtés” és a kortárs jelleg kidomborításának érdekében - az egyes motívumok az eredeti anyaguktól, konkrét térbeli megjelenésüktől gyökeresen különböző módon jelennek meg (lebegnek, vagy éppen mobilak). A munkát érdekes, innovatív ötletek, sok munka és nagyon gondosan kidolgozott részletek jellemzik.

6. ábra/fig.:

Nagytétény, Szász-Rudnyánszky-kastély kertje, ellenpontozás. / Nagytétény, garden of the Szász-Rudnyánszky Manor, contrasting. (BECHTOLD ÁGNES, Huszár Márta, Szani-Bednárík Júlia, 2007)

2. URBAN SQUARES WITH HISTORIC OPEN SPACES

Among the selected squares in the capital there were some which had many and well-documented period of open space design, but there were others which had hardly any such precedents. The latter include **József nádor square**,⁸ which had historical greenery in the period of the erection of the statue giving name to the square, however the one-time garden elements were fully destroyed, and the square only shows reminiscences of the one-time green surface established in communist times. In addition, the square was an urban square which stood empty for a long time, therefore this precedent can also provide a reason for a new concept. The students could express their design ideas more freely in this task, i.e. they “piloted” rephrasing, reconstructive and contrasting approaches.

A3: Budapest, József nádor square – reconstructive renewal

The basis of the plan is the original design of Keresztély Ilsemann, taken over and further developed later by Károly Ráde. Its essence is an axially symmetrical structure built of two characteristic, elliptic forms with the statue in the centre, the classical urban space of the end of the 19th century with richly ornamented carpet beds and traditional paths. Their designs represent three variations: the first uses Ráde's design as a basis and puts rich “turn-of-the-century” flower ornaments in the middle of the parterre-like lawn surfaces. The second, with a classicist pureness, replaces flower surfaces with lawn everywhere. The third one responds to the changed space use habits of today by full surface tiling and integrating the original plan as a pattern.

The work opened the concept of reconstructive renewal quite wide, and it offered three variations of three different

approaches. The first is some kind of ideal design: almost fully follows the original condition, which is adapted to today's use in the usage of materials. The second is an example of “renewal = simplification”, symbolising easier construction and sustainability. The third approach is testing the boundaries of the category, as the change is very much noticeable, but the formal consistence makes it acceptable.

The other part of the task was **Szabadság square**, which already has a good quality green surface already.⁹ An interesting feature is that it is a relatively new square, as it was constructed after the demolition of the *Neugebäude*, and a revivalist garden was constructed there already at its creation, however, we know several other well documented periods as well. Therefore it was an excellent space for practicing both reconstructive and revivalist designer attitudes.

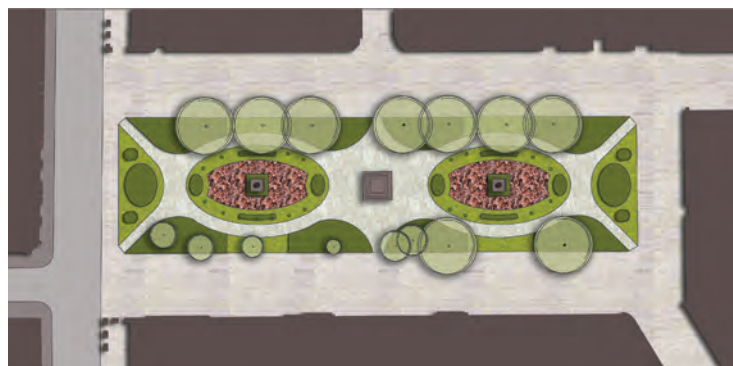
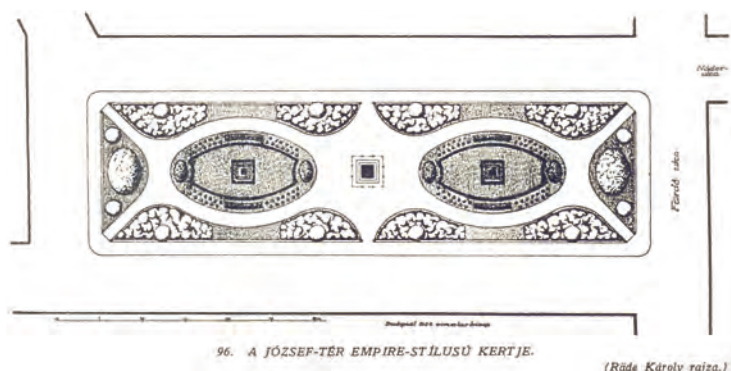
A4: Budapest, Szabadság square – reconstructive renewal

The topic is very rewarding as original plans are available, however, more than a hundred years passed since the foundation of the square and this provides the beauty and interest of the task. Besides the restoration of the original ground plan, the accompanying elements, which respond to the time passed and changed needs, had to be found. The solution was, besides using elements recalling the past as a scenery, e.g. the restored tram on the Southern side with a track of only a few ten metres, also applying contemporary elements consciously in the imagery and usage of the square. Besides the reconstructed “overall space” situation we can find contrasted micro-architecture: the benches and the tree grills are minimalist stone furniture, while the axial alleys are accompanied by lines lighted by spots.

The carefully detailed historical exploration proved to be a good basis for the idea of reconstructive renewal. At first

⁷ *Raymund Rapaics: Magyar kertek (Hungarian gardens) Budapest, no year. [1940], pp. 279-280.; Dezső Radó: Budapesti parkok és terek (Parks and spaces in Budapest) Budapest 1985, p. 111. The latest and most reliable contribution on this topic is in Luca Csepely-Knorr: Budapesti közparkok koncepciói a századfordulón (Concepts of public parks in Budapest at the turn of the last century) Master's Thesis, ELTE Institute of Art History, 2010, pp. 68-69.*

⁸ *Radó ibid., pp. 110-111., see also at Gombos ibid, pp. 177-182. Latest summary in Luca Csepely-Knorr ibid., pp. 66-68. Designer of the present construction was Katalin Hlatky.*

2. TÖRTÉNETI ÉRTÉKŰ ZÖLDFELÜLETTEL RENDELKEZŐ VÁROSI TEREK

A kiválasztott fővárosi terek között volt olyan, amely sok és jól dokumentált zöldfelület-kialakítási korszakkal rendelkezett, de olyan is, amelynek szinte alig volt ilyen előzménye. Az utóbbiak közé tartozik a József nádor tér,⁸ amelynek ugyan volt történeti zöldfelülete a térnek nevet adó szobor felállítása körüli időszakokban, de az egykori kerti elemek teljesen elpusztultak, és a tér jelenleg a szocializmus korszakában létesített egykori zöldfelületének is már csak a nyomait mutatja. A terület ráadásul sokáig üresen álló városi tér volt, tehát akár ez az előzmény is indokot adhat egy új megfogalmazáshoz. A hallgatók ebben a feladatban így ismét szabadabban fejezhették ki tervezési elgondolásukat, stilizált és rekonstrukzív jellegű megújítást, valamint ellenpontozást egyaránt „teszteltek” a téren.

A3: Budapest, József nádor tér – rekonstrukzív jellegű megújítás

A terv bázisát Ilsemann Keresztély eredeti terve alkotja, amelyet később Ráde Károly is átvett illetve továbbfejlesztett. Lényege egy tengelyesen szimmetrikus,

két jellegzetes ellipszis formából építkező szerkezet a szoborral a közép-pontban; a 19. század végének klasz-szikus városi tere gazdagon díszített szőnyegágyakkal és hagyományos sétányokkal. A mai terv három változatot mutat be: az első a Ráde-féle ábrázolásból indul ki és gazdag, „századfordulós” virágdíszeket helyez a parterszerű gyeppelületek közé. A második – klasz-szicista puritánsággal – a virágfelületeket mindenhol gyepel helyettesíti. A harmadik változat a jelenkor megváltozott térhasználati szokásaira teljes felületű burkolással és az eredeti terv ebbe mintaként való integrálásával válaszol.

A munka szélesre tárta a rekonstrukzív megújítás fogalmát, és igen dicsőrelesen három változatban, három megközelítésben tálalta azt. Az első egyfajta ideálterv: szinte teljes mértékben az eredeti állapot, amelyet anyaghasználatában igazít a mai igényekhez. A második a „megújítás = egyszerűsítés” képlet mintapéldája, a könnyebb építhetőség és az olcsóbb fenntarthatóság letéteményese. A harmadik már erősen feszegeti a kategória határait, hiszen markáns a változás, de a formai következetesség mégis elfogadhatóvá teszi.

A feladtpár másik darabja a Szabadság tér volt, ami jelenleg is jó minőségű

⁸ Rapaics Raymund: *Magyar kertek.* Budapest é. n. [1940], 279–280.; Radó Dezső: *Budapesti parkok és terek.* Budapest 1985, 111. Legújabb összefoglalása Csepely-Knorr Luca: *Budapesti közparkok koncepciói a századfordulón.* Diplomamunka, ELTE Művészettörténeti Intézet, 2010, 68–69.

7. ábra/fig.:

Budapest, József nádor tér, rekonstrukatív jellegű megújítás. / Budapest, József nádor square, reconstructive renewal. (CSEPELY-KNORR LUCA, Szabó Franciska, 2006)

sight we could think it was complete reconstruction: its ground plan and outstanding graphic design recalls the period of its establishment perfectly. Its delicate contemporary details (benches, lighting or the tram “which is going nowhere”) only appear when someone takes another look; they are present only to the extent which is necessary for appearance for today’s public in a space which can be reconstructed easily.

D4: Budapest, Szabadság square – contrasting

The basic idea is very simple: the designers put the ground plan of the square (i.e. the lines of its boundaries and the trees) to a painting by Cristo Bugarin from 2004, showing neoconstructivist effects. Its basic lines were copied, then this “incidentally found” structure was allocated to the basic elements of classic park construction: thus from the lines of the painting dynamically curving paths, energetic parterres and tiled (resting and playground) areas were constructed, and the focus of the composition is a large public square statue. The contrast of the boundaries, the original tree stock and the new base lines appearing on the basic level provides the characteristic appearance of counterpointing.

An extremely interesting proposition is to allocate a line structure established independently of the specific site and spatial relations to an open space design; however it is certain that this provides a proof of contrasting. The creators lead the lines of the painting on the surface of the square, in itself creating harmonic surface proportions, although this method recalled legitimate professional (mostly functional) conflicts at places; thus paths cannot fully respond

to approaching needs, and in some places the allocated areas might seem arbitrary.

3. URBAN PUBLIC SQUARES WITHOUT HISTORICAL GREENERY

Szent István square, which had not existed earlier in its present form, was put into focus by the revivalist structure made in 2003.¹⁰ On this square, inspired by this strong designer attitude, students could try several designer roles (revivalism, rephrasing, contrasting).

B5: Budapest, Szent István square – rephrasing

The plan of the square in front of the Basilica only partly adheres to the renaissance revival style of the co-cathedral, it distributes the basic level to parterres in the form of geometric water pools (though not rectangular), then elaborates them further with various (horticultural) artistic elements. On the Northern side trees were planted in a grid pattern, in the central pool a square distribution with lawn surface was established, while in the other parterres copies of antique statues were placed. There is a pavilion in the centre of the square. The axes with uniformed tile cover respond to the views and the defining transport directions of the square.

A brave approach, which both in style and in structure fundamentally recasts this urban space which at present is structured in a strongly archaic manner. The design interprets the concept of “rephrasing” to the extremes, puts the elements characteristic of the given age into new context, at places applying them rather like eye-catching elements, by which the designer is attracted by

10 *The designer of the present construction is Péter Török.*

8. ábra/fig.:
Budapest,
Szabadság tér,
rekonstruktív jellegű
megújítás. /
Budapest, Szabadság
square, reconstructive
renewal.
(LUKÁCS BETTINA,
VARGA DÁNIEL,
VARGA TIBOR, 2006)

9. ábra/fig.:
Budapest,
Szabadság tér,
ellenpontozás. /
Budapest, Szabadság
square, contrasting.
(HAVRIL ERIKA, PAPP
SZILVIA, SIMÓ RÉKA,
2006)

zöldfelületet tudhat magáénak.⁹ Érde-
kessége, hogy aránylag új tér (hiszen
a Neugebäude lebontása után keletke-
zett), és már létesítéskor is historizáló
kertet hoztak létre rajta, viszont szin-
tén több, jól dokumentált korszakát
ismerjük. Ezért kiváló gyakorlóterü-
letté vált mind rekonstrukciós, mind
historizáló tervezői attitűdök számára.

A4: Budapest, Szabadság tér – rekonstruktív jellegű megújítás

A téma hálás, hiszen az eredeti tervek
rendelkezésre állnak – azonban éppen
a keletkezés óta eltelt több mint száz év
adja a feladat szépségét, érdekességét.
Az eredeti alaprajz visszaállítása mellett
meg kellett találni azokat a kísérő ele-
meket, amelyek érzékenyen reagálnak
az eltelt időre, a megváltozott igényekre.
A megoldást múltidéző elemek kulissza-
szerű alkalmazása mellett – ilyen a hely-
reállított eredeti villamos a déli oldalon
alig néhány tíz méteres pályával – a kor-
társ elemek tudatos beemelése jelen-
tette a tér képi és használati világába.
A rekonstruált „össztéri” helyzet mellett
ellenpontozott mikroarchitektúra-világot
találunk: a padok és faveremrácok
minimalista kőbútorok, a hosszanti
növény- és fasorokat pedig spotlám-
pával megvilágított vonalak kísérik.

A gondos, részletes történeti feltá-
rás jó alapnak bizonyult a rekonstruktív
megújítás gondolatához. Első ránézésre
teljes rekonstrukciónak is gondolhat-
nánk: alaprajza, bravúros grafikája mes-
terien idézi fel keletkezésének korát.
Kulturált kortárs részletei (padok, világí-
tás, vagy éppen a „sehova se menő” villa-
mos) csak a részletesebb szemrevétele-
zésre tűnnek fel – pontosan annyira van-
nak jelen, amennyire a mai kornak
szükséges megjelennie egy ilyen egyér-
telműen rekonstruálható kerti térben.

D4: Budapest, Szabadság tér – ellenpontozás

Az alapötlet „pofonegyszerű”: az alko-
tók a tér alaprajzát (pontosabban tér-
falainak vonalait és a fákat) ráillesz-
tették Cristo Bugarin egyik 2004-ben
készült, neokonstruktivista hatásokat
mutató festményére. Átmásolták annak
alapvonalait, majd ezt a „talált” struk-
túrát megfeleltették a klasszikus park-
építészet alapelemeivel: a festmény
vonalaiból így dinamikusan kanyargó
utak, lendületes parterek és bur-
kolt (pihenő- és játszó) terek keletkez-
tek, a kompozíciós súlypontba pedig
egy nagyméretű köztéri szobor került.
A térfalak, az eredeti faállomány és
az alapsíkon megjelenő új alapvonalak

**9 Radó i. m., 110–111., lásd még Gombos
i. m., 177–182. Legújabb összefoglalása
Csepely-Knorr Luca: Budapesti közpar-
kok koncepciói a századfordulón, Diplo-
mamunka, ELTE Művészettörténeti Inté-
zet, 2010, 66–68. Jelenlegi kialakításának
tervezője Hlatky Katalin.**

“contrasting”. The design solutions are considerate, the presentation is faultless, therefore the elements are composed into a harmonic entity, sometimes forcing the spectator to contemplate.

C5: Budapest, Szent István tér – revivalism

*Revivalism:*¹¹ An explicitly pivotal designer attitude, in which the creator applies the style elements of the given period in such a strong manner that the established construction is also suitable to deceive the lay viewer, earmarked by the idea “it could also be like this”. It is frequent in situations when the designer/commissioner wishes to emphasise further the basic character of an urban setting, or the style of its dominant element, and for the sake of this does not refrain from the application of elements characteristic of the period when it was made, without specific historic antecedents. The style of a historic age “which has never been”, and which is different from eclecticism that it does not mix styles but remains within the boundaries of the interpretation of the selected period style.

The situation of Szent István square is quite unique: until the construction of its most significant building, the Basilica, and for a long time even after that, it simply did not exist. The designers

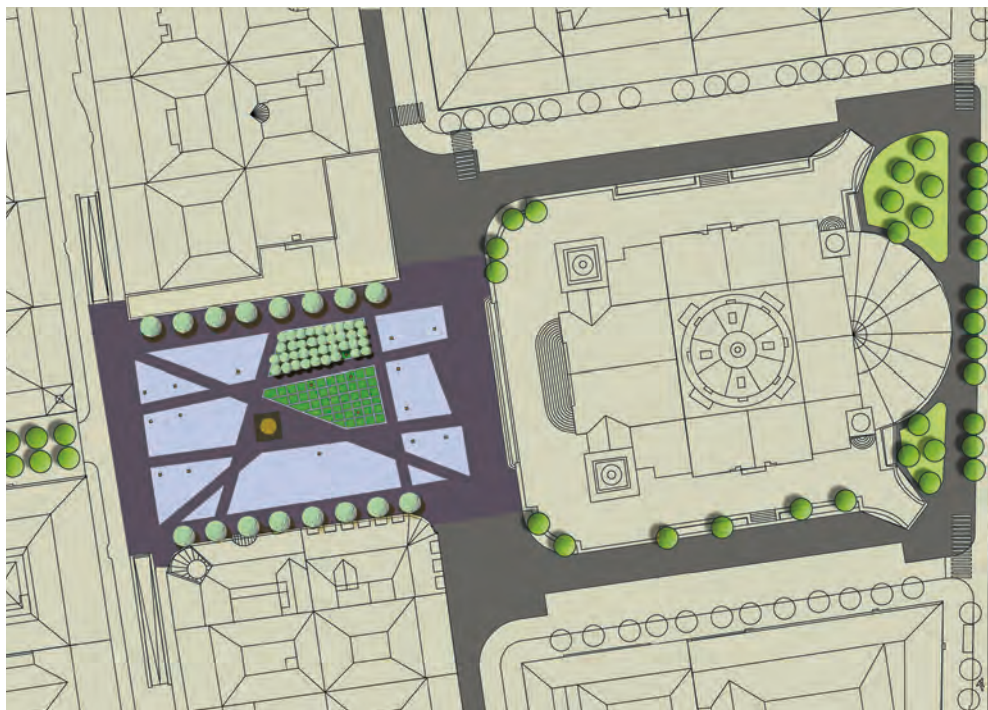
chose the ground plan of the cathedral as a basis of their “revivalism”, simply mirroring it in front of the main façade. The reflections of the towers are fountains, while the side wings were translated to alleys with trees, the closure with the apsis a resting zone where someone can sit, while the dome is represented in the form of a sundial built in the richly ornamented pavement. The square was given two characteristic tiles: on the external street spaces there is a darker block pavement, on the internal spaces a lighter tile can be seen, with distributions corresponding to the construction rhythms of the cathedral.

Such a mechanical process, projecting the floor plan of the dominant building of the square to an open space, has many risks, and it is not certain that it provides an appropriate solution. However, in this case, despite its “impertinent” manner, it is a professional hit. Some functional details (e.g. lawn surface in the busiest pedestrian direction) shades the overall picture, but the overall impression is a good example of revivalism as a designer approach.

For the courses of the next two years we kept only the other part of the task pair, which was Batthyány square. The

11 The designer attitude of the period of historicism prevails: in the profession it is also called archaism.

téri kontrasztja biztosítja az ellenpontosítás karakteres megjelenését.

Roppant érdekes felvetés egy a konkrét helyszíntől, téri viszonyoktól függetlenül született vonalrendet, struktúrát megfeleltetni egy tájépítészeti tervnek – az mindenesetre biztos, hogy ezáltal az ellenpontosítás ténye vitathatatlan. Az alkotók következetesen vezetnek végig a festmény vonalait a tér felszínén, önmagában harmonikus felületi arányokat teremtve, azonban ezzel az eljárással néhol jogos szakmai (elsősorban funkcionális) konfliktusokat hívtak életre – konkrétan az utak így nem reagálhatnak hiánytalanul a felmerülő megközelítési igényekre, s a kijelölt terület egysége is önkényesnek tűnhetnek helyenként.

3. TÖRTÉNETI ZÖLDFELÜLETEK NÉLKÜLI VÁROSI KÖZTEREK

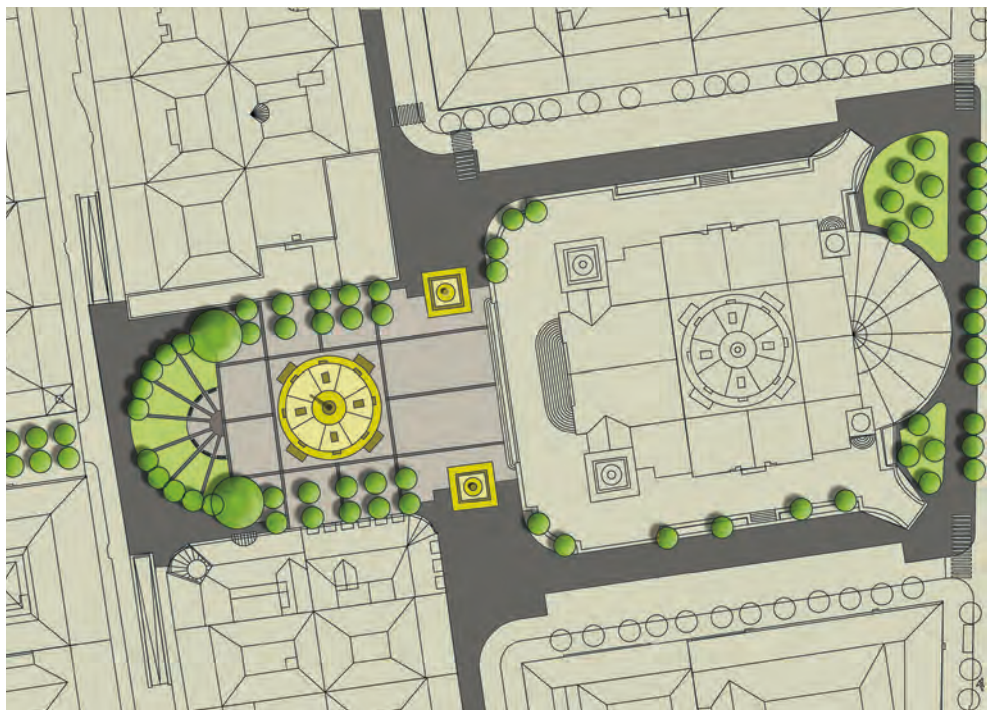
A Szent István térre, amely jelenlegi formájában korábban nem is létezett, a 2003-ban átadott historizáló kialakítás¹⁰ irányította rá a figyelmet. Itt a téren látható markáns tervezői állásfoglalás által ösztönözve több különböző tervezői magatartást is kipróbálhattak a hallgatók (historizálás, stilizált megújítás, ellenpontosítás).

B5: Budapest, Szent István tér – stilizált megújítás

A Bazilika előtti tér terve a templom neoreneszánsz stílusához csak félszívvvel igazodik; geometrikus (igaz, nem derékszögű) vízmedencék formájában megjelenő parterekre osztja az alapsíkot, majd ezeket díszíti tovább különböző (kert)művészeti elemekkel. Az északi oldalra raszteresen ültetett fák, a középső medencébe gyepfelületű négyzetes osztás, más parterekbe pedig antik szobrok másolatai kerültek. A tér közepén pavilon áll. Az egyenes kőburkolatú tengelyek a látványokra és a tér meghatározó közlekedési irányaira reagálnak.

Bátor megközelítés, amely mind stílusában, mind használatában és szerkezetében alapjaitól gondolja újra ezt a – jelenleg erősen archaizáló módon kialakított – városi teret. Egészen szélsőségesen értelmezi a "stilizálás" fogalmát, a választott korra jellemző elemeket új kontextusba helyezi, helyenként inkább stafázs elemként alkalmazza őket, amivel gyakorlatilag az „ellenpontosítás” bűvkörébe kerül. A tervi megoldások következetesek, a prezentáció hibátlan: így az alkotóelemek harmonikus egészszé állnak össze – néhol erősen elgondolkodásra késztetve a szemlélőt.

10 Jelenlegi kialakításának tervezője Török Péter.

10. ábra/fig.:
Budapest, Szent István tér, stilizált megújítás. / Budapest, Szent István square, rephrasing. (LUKÁCS BETTINA, VARGA DÁNIEL, VARGA TIBOR, 2006)

11. ábra/fig.:
Budapest, Szent István tér, historizálás. / Budapest, Szent István square, revivalism. (HAVRIL ERIKA, PAPP SZILVIA, SIMÓ RÉKA, 2006)

square used to be a free urban market place until the 20th century,¹² therefore from all the tasks this provided the highest number of opportunities for their own inventions. The square boundaries are partly of baroque origin, however, the square cannot be called baroque, as one of the most dominant buildings of the street view is the market hall from the period of the Hungarian Millennium (1896). In addition, the boundaries, due to monument protection considerations, i.e. the different construction lines and space levels of earlier buildings, cannot be arranged into one line, which caused further problems in the design. Another challenge is the subway exit dominating the square, which was prescribed for the student as an unchangeable, yet partly transformable asset. The square was mostly used as a practice space for rivavilism, but rephrasing and contrasting minimalist designs were also prepared.

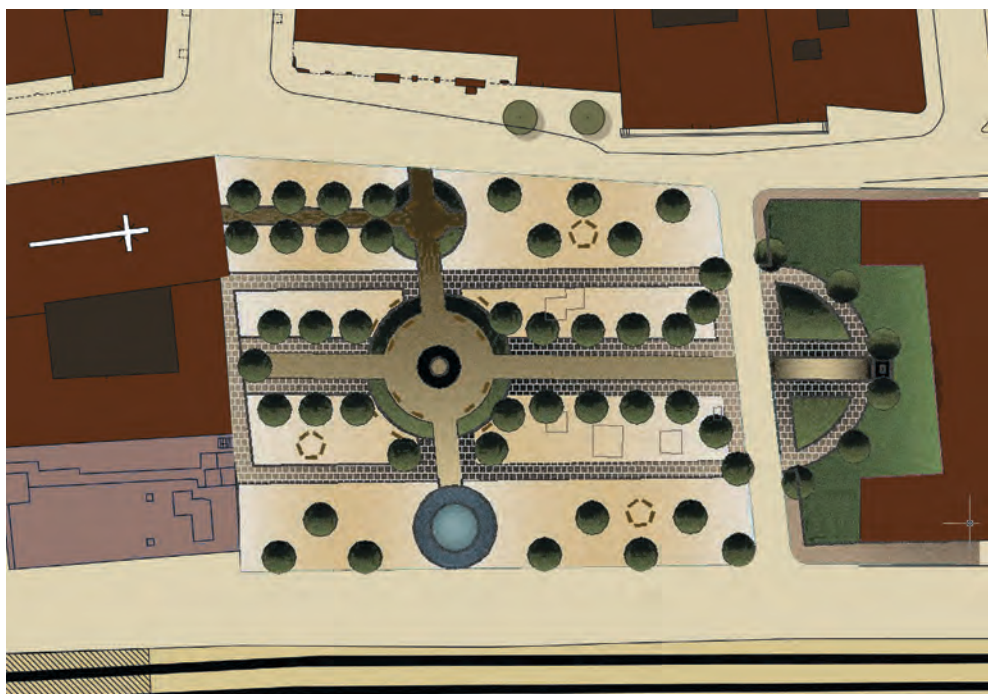
B6: Budapest, Batthyány square – rephrasing

The designers chose baroque from the styles characterising the square, as the feature of the most dominant and most valuable building, St. Anne church. The plan depicts a public square with

trees where, to serve the huge pedestrian traffic, the green surface is only represented by the crowns of trees on the more active Southern part of the square, otherwise almost the complete surface is paved. In the pavement a tense baroque garden ground plan can be seen drafted for the axes parallel to the Danube. A bigger, coherent and intensive green surface on the basic level can only be seen on the Northern side, at the apsis closure of the surroundings of the Kölcsey statue. The Batthyány statue placed in the middle of the square and the round motif closing the axis of St. Anne church are bordered by smaller green cassettes.

The professionally correct ground plan integrated into the pavement is an excellent idea and quite a baroque solution. Unfortunately, the church, regarding its position in the square, is unfairly squeezed behind the plant boundaries, thus does not become a real organising element of the square. Meanwhile, the concept of the two ends of the cross axis is an interesting solution: the circular resting area closing the axis of the church is balanced by the reconstructed surface construction of the subway exit. An intriguing plan related to revivalism.

12 Radó *ibid.*, pp. 97-98.

C5: Budapest, Szent István tér - historizálás

Historizálás:¹¹ Kimondottan határozott tervezői viselkedésmód, amelynek során az alkotó egy adott korszak stílusjegyeit olyan markánsan alkalmazza, hogy a létrejövő együttes az avatatlan szem(lélő) megtévesztésére is alkalmas – az "akár ilyen is lehetett volna" gondolat jegyében. Olyan helyzetekben gyakori, amikor a tervező / megbízó egy városi együttes alapkarakterét, vagy valamely domináns elemének stílusát tovább hangsúlyozni igyekszik, s ennek érdekében nem riad vissza az annak keletkezési korára jellemző elemek – konkrét történeti előkép nélküli – alkalmazásától. A „sosem volt” történetiség stílusa, amely az eklekticizmustól leginkább abban különbözik, hogy nem keveri a stílusokat, hanem megmarad a kiválasztott korstílus kifejezőmódján belül.

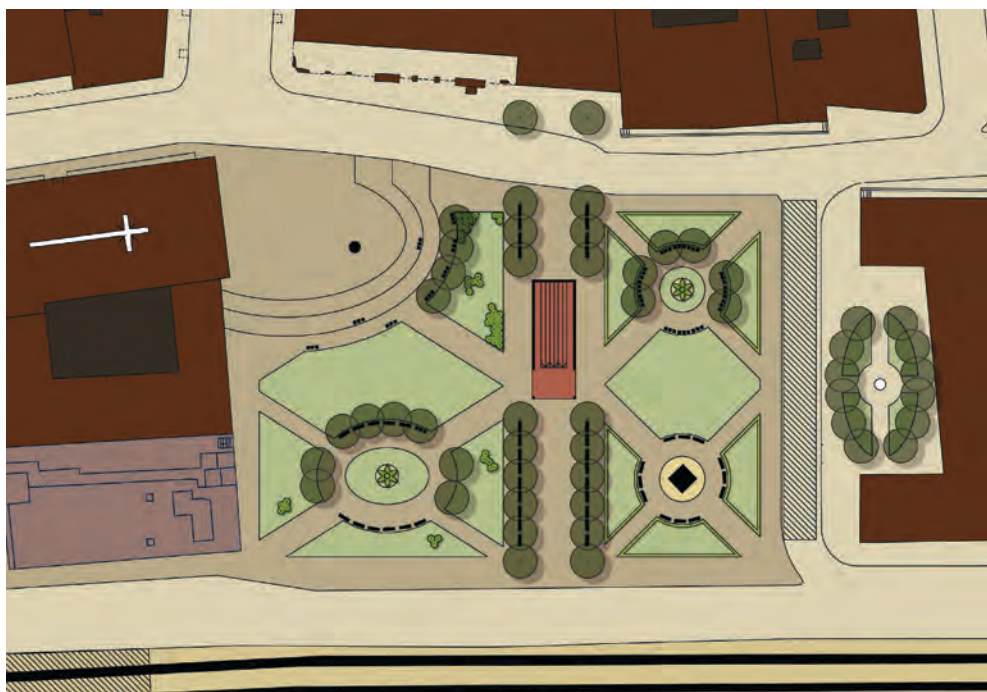
A Szent István tér helyzete egészen egyedi – legmeghatározóbb épülete, a Bazilika építésekor és még utána egy jó darabig egyszerűen nem is létezett. A terv alkotói a „historizálás” alapjául a templom alaprajzát választották, prózai egyszerűséggel megtükrözve azt a főhomlokzat előtt. A tornyok tükörképei szökőkutak lettek, míg az oldalhajók fásított korzók, az apszisos lezárás fákkal övezett „üldögélő”, a kupola pedig díszes burkolatba épített napóra képében jelenik meg. A tér két jellemző burkolatot kapott: a külső utcaterekben egy sötétebb kockakő, a belső tereken egy világosabb kőburkolat látható a templom építészeti ritmusainak megfelelő osztásokkal.

Egy ilyen „mechanikus” eljárás, a terepet uraló épület tulajdonképpeni alaprajzának átvetítése egy szabadtérre sok kockázatot rejt, és egyáltalán nem biztos, hogy megfelelő megoldást ad, de ebben az esetben – a maga szemtelenn módján – szakmai telitalálat. Néhány funkcionális részlet (pl. gyepes felület a legforgalmasabb gyalogos irányban) ugyan árnyalja az összképet, de az összhatás tekintetében a historizálás mint tervezői eljárás jól sikerült példája.

A következő két év kurzusaihoz a feladatpár másik darabját tartottuk meg, ami a **Batthyány tér** volt. A tér gyakorlatilag a 20. századig szabad városi piactérként szolgált,¹² ezért az összes feladat közül ez adta a legtöbb lehetőséget saját invenciók bemutatására. A térfalak részben barokk eredetűek, de a terepet mégsem lehet barokknak nevezni, mert az utcakép egyik legmeghatározóbb épülete a millennium korszakából származó vásárcsarnok. A térfalak ráadásul – a műemléki szempontok, tehát a megtartott korábbi épületek eltérő beépítési vonala és térszintje miatt – nem is rendezhetőek egy vonalba, ami külön nehézséget okozott a tervezésnél. További kihívást jelent a terepet meghatározó metrókijárat, amelyet megváltoztathatatlan, de részben átalakítható adottságként írtunk elő a hallgatók számára. A terepet leginkább a historizálás gyakorlóterepeként alkalmaztuk, de készült rá stilizáló és minimalista eszközökkel dolgozó terv is.

¹¹ A historizmus korának tervezői attitűdje a mai napig tovább él – bevett szakmai szóhasználatlarchaizálásnak is nevezik.

¹² Radó i. m., 97–98.

C6: Budapest, Batthyány square – revivalism

The idea recalls Budapest at the turn of the century which, as one of the most dynamic periods of urban development of the city, left traces in the life of urban open spaces. The Southern part of the square, which was given traditional ambulatory function, is characterised by a square division, in the middle with an East-West axis including the replaced underground exit, surrounded by a double avenue with trees. In the intersection of the diagonal paths of the Northern two quarters, an ornamental fountain and turn of the century flower planting can be seen. The South-East quarter is similar to the aforementioned ones, however, it contains a more elongated garden section, while the quarter in front of the church definitely opens up, and forms a new emphasis in the form of a decorative urban meeting space.

An excellent introduction, careful examination, correctly applied historic antecedents resulted in a harmonic, generous plan, which recalls one of the golden ages of the capital. The use of space and character are well-established, although there are certain functional and structural problems: the underground building is too much in focus, hindering pedestrian traffic, while certain axes suffer breaks in angle which have no clear explanation. The evolution of one of the main elements of the plan, the forefront of the church is an excellent solution.

CONCLUSIONS:

The practising designer is often driven by intuition when deciding in a sharp situation which direction to take. On the other hand, a method based on the thorough exploration of the environment and the situation, suitable to apply historic values and the deriving opportunities in different ways is a good basis to find the path establishing a conscious designer attitude.

As the course has been advancing, it was found that the “design led research” method works excellently. The combination of the different sites, the different years and various creative individuals resulted in numerous and sufficiently varied work, which were suitable to present and professionally investigate the various methods. We could see that there are no pure designer attitudes, although it is possible and even desirable to choose a creative method which is as obvious as possible and consistent both in ideas and practical implementation. ©

THE PUBLICATION WAS SUPPORTED BY
TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005
RESEARCH FUND.

12. ábra/fig.:

Budapest,
Batthyány tér,
stilizált megújítás. /
Budapest,
Batthyány square,
rephrasing.
(BARANYAI ÉMESE,
BOROSS ZSUZSANNA,
GULYÁS
VALÉRIA, 2006)

13. ábra/fig.:

Budapest,
Batthyány tér,
historizálás. /
Batthyány square,
revivalism.
(FIRNIGL ANETT,
VARGA ESZTER,
2006)

B6: Budapest, Batthyány tér – stilizált megújítás

A tervezők a teret jellemző stílusok közül a barokkot választották mint a legmeghatározóbb és legértékesebb épület, a Szent Anna templom sajátját. A terv egy fásított közteret ábrázol, ahol a hatalmas átmenő gyalogos forgalom kiszolgálása érdekében a tér déli, aktívabb részén szinte csak a lombkoronák képviselik a zöldfelületet, egyébként csaknem a teljes felület burkolt. A burkolatban egy feszes, a Dunával párhuzamos tengelyekre szerkesztett barokk kertalaprajz látható. Nagyobb, összefüggő intenzív zöldfelület az alapsíkon csak az északi oldalon, a Kölcsey szobor környékének apszisos lezárása körül található. Kisebb zöld kazetták határolják a tér közepére helyezett Batthyány szobrot és a Szent Anna templom tengelyét lezáró kör alakú motívumot is.

Kiváló gondolati és alaprajzi "barokk" felvetés a burkolatba integrált, szakmailag korrekt alaprajz. Kár, hogy ezzel egy időben a templom – téri helyzetéhez méltatlanul – a növényi térfalak "mögé szorul", ezáltal nem válik a tér valódi fő szervező erejévé. Ugyanakkor érdekes megoldás a kereszttengety két végének megfogalmazása: a templom tengelyét lezáró kör alakú pihenőteret a metró átépített felszíni építménye ellensúlyozza. Izgalmas, a historizálással rokon terv.

C6: Budapest, Batthyány tér – historizálás

Az elképzelés a századforduló Budapest-jét idézi, amely a városfejlődés egyik legdinamikusabb korszakaként mély nyomokat hagyott a városi szabadterek életében is. A tér déli részét – amely hagyományos sétatéri jelleget kapott – négyes osztás jellemzi, középen egy mar-káns, az áthelyezett metróépületet is magában foglaló kelet-nyugati tengellyel, amelyet kettős fasor szegélyez. Az északi két negyed négyzetes arányú, átlós útjának metszéspontjában díszkút és korhű virágkiültetés található. A délkeleti

negyed az előbbiekhöz hasonló, de nyújtottabb arányú kertrészt tartalmaz, míg a templom előtti negyed határozottan megnyílik, és egy városi találkozó dísz-tér formájában képez új súlypontot.

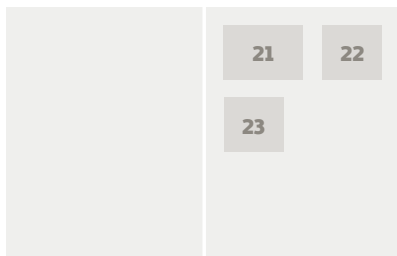
Remek felvezetés, gondos vizsgálat, helyesen alkalmazott történeti előképek és elemek nyomán harmonikus, nagyvonalú terv született, amely a főváros egyik aranykorát hitelesen idézi meg. A területhasználata és a karakter jól eltalált, ugyanakkor a tervben helyenként funkcionális és szerkezeti problémák érhetőek tetten: a metróépület túlzottan is a középpontba kerül, akadályozva ezzel a gyalogos forgalmat, miközben egyes tengelyek nehezen indokolható szög-töréseket szenvednek. A terv fő elemének, a templom előterének kibontása és formálása elsőrendű megoldás.

TANULSÁGOK

A gyakorló tervező sokszor megérezéseire hagyatkozik, amikor egy éles helyzetben döntenie kell, milyen irányba induljon. Ugyanakkor a környezet és a helyzet mély megismerésén alapuló, a történetiséget és az ebből adódó lehetőségeket többféleképpen is alkalmazni képes módszer jó alapot jelent a tudatos tervezői magatartást kialakító út megtalálásához.

A tárgy működése során bebizonyosodott, hogy a „design led research” módszere kiválóan működik. Az eltérő helyszínek, a különböző évfolyamok és alkotói egyéniségek kombinációjából nagyszámú és kellőképpen változatos munka született, amelyek alkalmasak voltak az egyes metódusok bemutatására és szakmai vizsgálatára. Láthattuk, hogy valóban nincsenek „vegytiszta” tervezői magatartásformák, de lehetséges – sőt legtöbbször célravezető is – törekedni a minél egyértelműbb, gondolatiságában és gyakorlati megoldásaiban is következetes alkotói módszerre. ©

A PUBLIKÁCIÓ A TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 KUTATÁSI PÁLYÁZAT TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

21. ábra/fig.:

Jelzések elhelyezése az épített környezetben. / Signal-located in the built environment (FORRÁS/SOURCE: FISCHL GÉZA, PANDULA ANDRÁS,

TERVEZÉSI SEGÉDLET AZ AKADÁLYMENTES ÉPÍTETT KÖRNYEZET MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ, BM ÉPÍTÉSÜGYI HIVATAL, BUDAPEST, 2002 / G. FISCHL, ANDRÁS PANDULA, PLANNING GUIDE FOR THE IMPLEMENTATION OF

BARRIER-FREE BUILT ENVIRONMENT, BM OFFICE BUILDING, BUDAPEST, 2002)

22. ábra/fig.:

Mozgáskorlátozott bejárat megfelelő jelzése. / Proper signal for entrance for handicapped people.

23. ábra/fig.:

Mozgáskorlátozott parkoló a Vámház körúton. / Parking for disabled people on Vámház boulevard.

és leggyorsabban legyen megközelíthető.¹⁴ Minden esetben 1,5 m közlekedési sáv kialakítására kell törekedni a parkolóhely mellett, amelyről rámpa segítségével kell áthidalni a parkoló és a járófelület között lévő esetleges szintkülönbséget. Ebben a tekintetben a parkolóknak minimum 3,5×5,5 m nagyságúaknak kell lenniük.

A vizsgált területen több helyen is kialakítottak akadálymentes parkolóhelyeket. A Vámház körúton számos mozgáskorlátozott parkolóhely létesült a járda szintjén, amelyeket pollerek határolnak, vagy eltérő mintázatú burkolatok jelölnek ki. (23. ábra)

A Kecskeméti utca gépjárműforgalmi sávjával párhuzamosan, azzal azonos szinten kerültek kialakításra mozgáskorlátozott parkolóhelyek, amelyek akadálymentesítése a környezetével való szintbeli azonosságuk miatt teljes mértékben megoldott. Mindkét esetben burkolatra festett jelzés, illetve tábla hívja fel a figyelmet a parkolóhelyekre. Sajnos mindkét esetben szembesülünk azzal a problémával, hogy a mozgáskorlátozottaknak fenntartott parkolóhelyeket gyakran engedéllyel nem rendelkező gépkocsik veszik igénybe, nem kis problémát okozva az arra teljesen rászorulóknak számára.

b. Villamos és buszmegállók

A tömegközlekedési eszközök biztonságos megközelíthetősége az egyik legfontosabb szempont az akadálymentesítésben. A sérült emberek túlnyomó többsége nem tud, vagy nem is vezethet gépkocsit, így számukra csakis kizárólag a tömegközlekedés jöhet szóba, mint közlekedési mód.

A vizsgálati terület ebből a szempontból is igen jó példának bizonyult, hiszen a busz, a villamos és még a metró megállók is úgy lettek kialakítva, hogy azokat a vakok, a gyengénlátók és

a kerekesszékesek is könnyen meg tudják közelíteni. Egyik legjobb példaként említhető a Kálvin tér és környezete. A téren villamosmegálló, és aluljáró is található, amelyből a hármaskörút közelíthető meg. A villamosmegállókhoz taktilis vezető sávok vezetnek a látássérült embereket, az aluljárót pedig mind lépcsőn keresztül, mind pedig lifttel egyaránt el lehet érni. A lépcsőkhöz szintén taktilis sávok mutatják az irányt. (24. ábra)

A kerekesszékeseknek és a babakocsis anyukáknak az aluljáróba való könnyebb lejutást segítő lift jelenleg még nem készült el, mert a területen még mindig zajlanak az építési munkálatok. A megállóknál taktilis burkolatokat nem alkalmaztak. Sem a peron szélélet, elejét és végét, sem az első és az utolsó ajtót nem jelzi semmi, így a látássérült utasoknak nincsen támpontjuk a járművek használatához.¹⁵ Másik követendő példaként a Károly körút villamosmegállói említhetők, ugyanis azok megközelíthetőségét is kontrasztos taktilis vezető sávok segítik. A buszmegállókra ugyanezek jellemzők annyi kiegészítéssel, hogy biztonságosabb megközelítésüket és használatukat a gépjármű- és a gyalogosforgalmat elválasztó pollerek is segítik. (25. ábra)

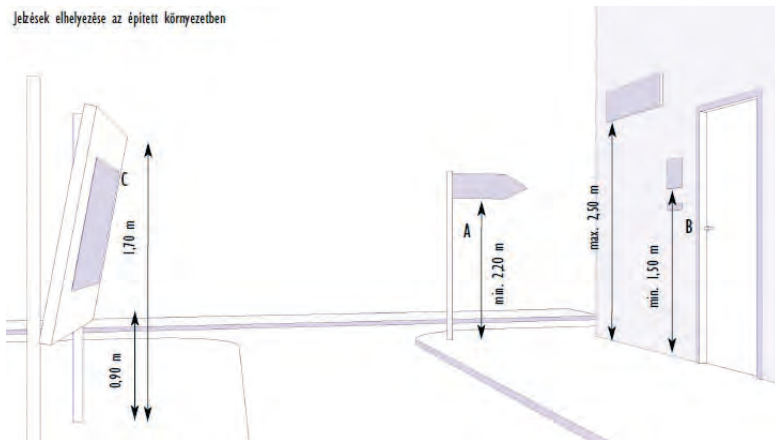
A Kiskörút fedett várakozóhelyein elegendő ülő- és állóhely van. A pavilonok üvegtetőivel kapcsolatosan az a probléma merül fel, hogy nyáron nem árnyékolnak a tűző nap ellen. Az oldalsó, a közlekedés útvonalát leszűkítő üveg oldalfalakat szemmagasságban szükséges lenne jelezni, mivel csak ebben az esetben észlelhetők.¹⁶

Összegzésként elmondható, hogy a budapesti belváros új szabadtereinek

¹⁴ P. Farkas, Pandula, 2007

¹⁵ Szaszák, 2010

¹⁶ Szaszák, 2010

surrounding blocks. The Kálvin square and on the renovated Kecskeméti street, and on the Károly boulevard all the traffic lights meet both of the above requirements, such as height and proper direction, making them easy to perceive. In many cases, an acoustic signal can be used with light to facilitate orientation of the visually impaired. On the study area at certain pedestrian crossings (e.g. Fővám square and Deak Ferenc square) traffic lights with auditory beeps have been installed.

The auditory signal can be turned on by a remote device. This method used here in Budapest follows a uniform method, all the traffic lights with auditory signals are activated with the same remote control system.

Concerning the audio tone of traffic lights, the following basic requirements can be formulated¹¹

- it should be loud (it's not audible all day, so as not to interfere with night sleep or rest, but when you need it, then it should be loud and clear) – this refers to tone dialing and the information heard
- should be easy to understand (to be heard and understood at the same time)
- the information should be important and in correct order

The barrier-free design of road signs has been analyzed in a number of studies. The following criteria have to be observed :

- They have to be available and safely accessible / may be avoided by everyone. Their position should be determined by incorporating the fact that the eye level of a person sitting in a wheelchair is lower – by approx. 50 cm – than that of a standing person . (Figure 21-22)
- should be easy to read for everybody, even for visually impaired people (by choosing the appropriate letter size and contrast)

For the visually impaired persons information should be coded with Braille characters considering minimum and maximum access height. These heights for wheelchairs are 40–120, while for standing people is between 90–130 cm.¹²

On the study area all the signs comply with the requirements set out above.

TRAFFIC AND VEHICLE PARKING

a. Parking spaces

The OTÉK regulation¹³ deals with the development of barrier-free and accessible parking spaces for handicapped

people Accessible parking spaces should be created as close to the main entrances as possible (up to 50 meters), so it would be possible to reach it easily and quickly.¹⁴ In any case, 1.5 m traffic lane should be established next to the parking space near which ramp which is to be bridged with the parking lot if there is a height difference and between walkway and parking space. According to this, the size of the parking lots should be at least 3.5×5.5 m.

There are several barrier-free and accessible parking spaces for handicapped created on our study area. On Vámház boulevard, several handicapped parking spaces were created at the curb delimited by pollers, or surrounded by tactile pavement. (Figure 23)

Parallel to the car traffic of Kecskeméti street handicapped parking spaces have been designed to improve accessibility of the environment in the same level. In both cases, pavement marking and panel calls attention to these parking spaces.

Unfortunately in both cases we find illegal parking of unlicensed cars on disabled parking spaces creating a problem for those who would need special parkings.

kialakításánál minden egyes vizsgált helyszín esetében jól látható a törekvés az akadálymentesítésre.

A közlekedést, tájékozódást és pihenést szolgáló berendezések többnyire külön sávban kerültek elhelyezésre, a gyalogos közlekedés területeit nem szűkítik, így azok mindenki számára biztonságosan és kényelmesen igénybe vehetők, akadálymentes használatra alkalmasak.

A tervezett utcabútorok színezése nem harsogó, de a burkolati és növényzeti elemektől eltérő. Elhelyezésük az esetek többségében csoportosan, logikusan történt. A fő funkciók, szolgáltatások és haladási irányok jól követhető és definiálható útvonalakon közelíthetők meg (indokolt esetben vezetősáv alkalmazásával).

A tervezőket a historizáló, hagyományosabb utcakép helyett láthatóan egy kortárs kialakítású, a mai igényeknek megfelelő, élményszerű köztér létrehozásának szándéka vezérelte; ennek értelmében az utcabútorok tekintetében is elrugaszkodtak a konzervatív formavilágtól, ez azonban az esetek többségében az akadálymentesítést segíti elő. ©

A PUBLIKÁCIÓ A TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 KUTATÁSI PÁLYÁZAT KERETÉBEN KÉSZÜLT.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES:

DALÁNYI LÁSZLÓ (1998): KÖRNYEZETARCHITEKTÚRA. TÁJÉPÍTÉSZETI TEREK ÉPÍTMÉNYEI, BUDAPEST

FEKETE ALBERT (2011): BUDAPESTI NAGYPARKOK AKADÁLYMENTESSÉGÉNEK ÉS KÖZBIZTONSÁGÁNAK VIZSGÁLATA, TÁMOP WORKSHOPON ELHANGZOTT ELŐADÁS, BCE TK, 2011.04.19-ÉN
FEKETE ALBERT, PLANCHAT SOPHIE, SZÖBÖLÖDI ANITA, TAKÁCS DÁNIEL (2012): KORTÁRS SZABADTÉRÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK AKADÁLYMENTESSÉGÉNEK ELEMZÉSE BUDAPEST BELVÁROSÁBAN, TÁMOP ZÁRÓKONFERENCIÁN ELHANGZOTT ELŐADÁS, BCE TK, 2012.01.12-ÉN

FISCHL GÉZA, PANDULA ANDRÁS (2002): TERVEZÉSI SEGÉDLET AZ AKADÁLYMENTES ÉPÍTETT KÖRNYEZET MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ, BM ÉPÍTÉSÜGYI HIVATAL, BUDAPEST

FODOR-GÁL VALÉRIA - KEMÉNY PÉTER (2010): „SEMMIT RÓLUNK NÉLKÜLÜNK” – AZ ÉRTÉKMÓDSZERTAN ALKALMAZÁSA A FOGYATÉKOS EMBEREK ÉLETÉT SEGÍTŐ SZOCIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉBEN IN: [HTTP://WWW.MICROVA.HU/DOWNLOAD/FILE/SEMMIT_ROLUNK_NELKULUNKO80301.PDF](http://www.microva.hu/download/file/semmit_rolunk_nelkulunko80301.pdf)

IGALI ZSÓFIA (2002): AKADÁLYMENTES ÉPÍTETT KÖRNYEZET A TELJESKÖRŰSÉG JEGYÉBEN, ESÉLY XXI. KÖZHASZNÚ TÁRSASÁG, BUDAPEST

LÉPTÉK TERV TÁJÉPÍTÉSZ IRODA - VÁROS TEAMPANNON KFT. (2010): BUDAPEST SZÍVE: REPREZENTATÍV KAPUTÉRSÉG – KÁROLY KÖRÚT, ASTORIA CSOMÓPONT, DEÁK FERENC TÉR, BAJCSY ZSILINSZKY ÚT, JÓZSEF ATTILA UTCA ÉS KAPCSOLÓDÓ ZÖLDFELÜLETEK SZABADTÉRÉPÍTÉSZETI KIVITELI TERVEI

OTÉK 253/1997. (XII. 20.) KORM. RENDELET AZ ORSZÁGOS TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ÉS ÉPÍTÉSI KÖVETELMÉNYEKRŐL - AKADÁLYMENTESÍTÉSRE VONATKOZÓ KIVONAT

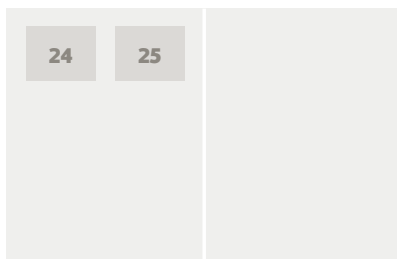
PANDULA ANDRÁS, P. FARKAS ZSUZSA, ZSILINSZKY GYULA (2007): TERVEZÉSI SEGÉDLET AZ AKADÁLYMENTES ÉPÍTETT KÖRNYEZET MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ, ÖTM TERÜLETFEJLESZTÉSI ÉS ÉPÍTÉSÜGYI SZAKÁLLAMTITKÁRSÁG, BUDAPEST

P. FARKAS ZSUZSA, PANDULA ANDRÁS (2007): SEGÉDLET A KOMPLEX AKADÁLYMENTESÍTÉS MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ, FOGYATÉKOSOK ESÉLYE KÖZALAPÍTVÁNY, BUDAPEST

PLANCHAT, SOPHIE (2011): THE ACCESSIBILITY FOR DISABLED PEOPLE IN BUDAPEST. WORKING PAPER. DEPARTMENT OF GARDEN AND OPEN SPACE DESIGN, FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, CORVINUS UNIVERSITY OF BUDAPEST, BUDAPEST

SZASZÁK GABRIELLA (2010): AKADÁLYMENTES VÁROSI UTCÁK ÉS KÖZTEREK - EGY BELVÁROSI

UTCASZAKASZ REHABILITÁCIÓS KÖRNYEZETRENDEZÉSI TERVE, DIPLOMAMUNKA, BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM, ÉPÍTÉSZETI KAR, REHABILITÁCIÓS SZAKMÉRNÖKI KÉPZÉS
SZASZÁK GABRIELLA (2012): AKADÁLYMENTES VÁROSI UTCÁK ÉS KÖZTEREK CÍMŰ ELŐADÁSA, BCE TK KERT- ÉS SZABADTÉRÉPÍTÉSZET C. TÁRGY KERETEIN BELÜL, MEGHÍVOTT ELŐADÓ 2012.02.22-ÉN

24. ábra/fig.:
Villamosmegálló és
aluljáró kapcsolata a Kálvin téren. /
Tram and subway
connection on Kálvin
square.

25. ábra/fig.:
Busz megálló a Kálvin
téren. / Bus stop at
Kalvin square.

b. Tram and bus stops

The accessibility of public transport safety is a major factor in Accessibility. The vast majority of disabled people can not or will not drive a car, so they can only rely on the public transport.

The test area proved to be very good example in this respect, since there bus-, tram- and metro stations which are designed also for the blind or visually impaired people or wheelchair users.

One of the best example is Kálvin square and its neighbourhood. Tram stops and subway station is located on the square, which can be approached by the subway line no. 3. The tram tracks are leading the tactile guide visually impaired people of all stairs and through the underpass, as well as both can be reached by elevator. Tactile tracks show the direction to the stairs. (Figure 24)

The elevator for wheelchairs and strollers leading to the subway is not ready yet, because the area is still under construction work. The tactile pavement is not used on the surface of tram stops. Neither the edge of the platform, nor the beginning or the end of it is marked, as well as the first and the last door of the vehicle is not indicated by any tactile signs, so the visually impaired passengers have no signals how to use the vehicles.

Another example to follow is tram stops on Károly boulevard, because of their accessibility and for being covered by contrasting tactile strips to guide disabled people.

The same is true for bus stops and in addition to these - bollards are added to secure pedestrians from car traffic. (Figure 25)

On Kiskörút there are enough places for sitting and waiting space which is

covered by rain proof roof. The pavilions covered with glass-roof can be very hot and uncomfortable in the blazing summer sun. The side walls of glass at the road should be placed at eye-level for appropriate detection.¹⁶

In summary, we can say that the newly renovated open spaces in downtown of Budapest, it is clearly visible that a significant effort has been made to pursuit barrier-free accessibility for handicapped people.

The transport, orientation and relaxation facilities usually were placed in separate bands, not narrowing the pedestrian traffic areas, making them safe and comfortable for everyone and enabling barrier-free public access.

The proposed color of street furniture is not striking, but different and detectable from the pavement and vegetation. In most cases it has a logical place and position in groups. The main features, services and travel directions are easy to follow and can be accessed in a user-friendly way.

The designers of the area instead of historical, more traditional street scene have turned into a contemporary design that meets the needs of modern people - including the handicapped population. It is an enjoyable public space, having created a contemporary urban feeling with appropriately used street furniture - still providing barrier-free accessibility. ©

THE PUBLICATION WAS SUPPORTED
BY TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-
0005 RESEARCH FUND.

11 „The traffic light is not an audio map. Everybody at the intersection should know whether it is safe to cross and how long it is so- or cannot go. I do not need any other information” Words of Zsuzsa Kroll in Szaszák, 2010

12 Pandula, Farkas, Zsiilnszky, 2007

13 OTÉK

14 P. Farkas. Pandula 2007

15 Szaszák, 2010

16 Szaszák, 2010